

polonia węgierska

OTWARTA GRANICA

STR.16

POMOC UCHODźCOM - OPINIE POLAKÓW & POLONII
MNIJSZOŚCI NARODOWE NA WĘGRZECH
WYBORY 2022 - KANDYDACY NA RZECZNIKA
POŻEGNANIE ANDRZEJA WESOŁOWSKIEGO
DOTACJE Z „BETHLENA”
CZARNY CZWARTEK

POMÓŻ POLAKOM Z UKRAINY

ZBIÓRKA PIENIĘDZY
NA RZECZ POLAKÓW Z UKRAINY

DLA PRZELEWÓW ZAGRANICZNYCH:

SWIFT: ALBPPLPW

IBAN: DLA WALUTY

PLN: PL88 2490 0005 0000 4600 9330 3433

EUR: PL17 2490 0005 0000 4600 7687 0001

USD: PL70 2490 0005 0000 4530 3889 2233

TYTUŁEM: POMOC POLAKOM Z UKRAINY

DLA PRZELEWÓW KRAJOWYCH:

dla waluty

PLN: 88 2490 0005 0000 4600 9330 3433

EUR: 17 2490 0005 0000 4600 7687 0001

USD: 70 2490 0005 0000 4530 3889 2233

TYTUŁEM: POMOC POLAKOM Z UKRAINY

STOWARZYSZENIE
„WSPÓLNOTA POLSKA”

8 WYWIAD Z MIKLÓSEM SOLTÉSZEM

12 WYBORY RZECZNIKA 2022

16 OTWARTA GRANICA

HIVATALBÓL. Z URZĘDU.

4 – ORSZÁGOS LENGYEL ÖNKORMÁNYZAT
PÁLYÁZAT: INTÉZMÉNYVEZETŐ (IGAZGATÓ)

6 – OD REDAKCJI

TEMAT MIESIĄCA:

NARODOWOŚCI NA WĘGRZECH

7 – DOMINIK HÉJJ

MNIEJSZOŚCI NARODOWE W ZGROMADZENIU
NARODOWYM WĘGIER. POCZĄTKI

8 – KLÁRA BALÁNYI

TRZEBA WIOSŁOWAĆ W TYM SAMYM KIERUNKU.
WYWIAD Z MIKLÓSEM SOLTÉSZEM, SEKRETARZEM
STANU DS. KONTAKTÓW Z KOŚCIOŁEM
I NARODOWOŚCIOWYCH GABINETU PREZESA RADY
MINISTRÓW

10 – RZĄDOWY FUNDUSZ IM. GÁBORA BETHLENA
DOTACJE DLA POLSKIEJ NARODOWOŚCI NA ROK 2022

ZOOM

12 – SPOTKANIA PRZEDWYBORCZE

KANDYDACI NA RZECZNIKA NARODOWOŚCI POLSKIEJ

13 – ALICJA NAGY

WYWIAD Z DR EWĄ SŁABĄ RÓRAY

14 – SŁAWEK ZABAGŁO

WYWIAD Z TIBOREM RÁRCZEM

15 – ÁRPAD ISTVÁN SZALAI

HISTORIA

Z HISTORII WOJENNEGO UCHODŹSTWA POLSKIEGO
NA WĘGRZECH (II)

16 – GRZEGORZ ŁUBCZYK

OTWARTA GRANICA

OPINIE POLAKÓW & POLONII

20 – „PISZESZ O LUDZIACH STOJĄCYCH W OBLICZU
ŚMIERCI I PYTASZ, CZY MAMY OBOWIĄZEK IM POMÓC?”

ŻYJ Z PASJĄ

23 – EMILIA KOVALCSIK

CZARNY CZWARTEK

POŻEGNANIE

24 – KORINNA WESOŁOWSKI

ANDRZEJ BOLESŁAW WESOŁOWSKI

ALICJA W KRAINIE WSPOMIENI

26 – ALICJA NAGY

ANDRZEJ WESOŁOWSKI

A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 24. § (2) bekezdése és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény 20/A § (1) bekezdése alapján az Országos Lengyel Önkormányzat, mint intézményfenntartó pályázatot hirdet a Lengyel Nyelvoktató Nemzetiségi Iskola (OM azonosító: 200471) intézményvezető (magasabb vezető) munkakörének betöltésére az alábbi feltételekkel:

A jogviszony időtartama:

Határozatlan idejű közalkalmazotti jogviszony, 3 hónap próbaidő kikötésével.

A beosztás megnevezése:

intézményvezető (igazgató).

A vezetői megbízás időtartama:

A magasabb vezetői megbízás 5 év határozott időre szól, 2022. 07. 01-től 2027. 06. 30-ig.

A foglalkoztatás jellege:

teljes munkaidőben történő foglalkoztatás.

A munkavégzés helye:

1102 Budapest, Állomás u. 10.

A munkáltatói jogok gyakorlója:

A vezető kinevezése, a felmentés, vezetői megbízás visszavonása tekintetében az Országos Lengyel Önkormányzat Közgyűlése, az egyéb munkáltatói jogok tekintetében az Országos Lengyel Önkormányzat elnöke.

A munkakörhöz tartozó, illetve a vezetői beosztással járó lényeges feladatok:

A hatályos jogszabályok szerint az intézmény jogszerű működtetése és vezetése.

Biztosítja az intézmény alapító okiratában, valamint pedagógiai programjában foglalt célkitűzések megvalósítását, a nemzetiségi oktatáspolitikai igényeknek megfelelő, színvonalas pedagógiai munkát.

Felelős az ésszerű és takarékos gazdálkodásért, a költségvetési előirányzat betartásáért.

Gyakorolja a munkáltatói jogokat az intézményben foglalkoztatottak felett.

Rendszeres kapcsolattartás a fenntartóval.

Javadalmazásra vonatkozó információk:

Az illetmény megállapítására és juttatásokra a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény, valamint a pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról szóló 326/2013. (VIII.30.) Korm. rendelet rendelkezései az irányadók.

Az alkalmazás feltételei:

- felsőfokú végzettség, pedagógus szakképzettség
- az intézményben pedagógus-munkakör betöltéséhez szükséges, a 326/2013. (VIII.30.) Korm. rendelet 6. mellékletben meghatározott szakképzettség
- pedagógus-szakvizsga keretében szerzett intézményvezetői szakképzettség,
- legalább négy év pedagógus-munkakörben, vagy heti tíz tanóra vagy foglalkozás megtartására vonatkozó óraadói megbízás ellátása során szerzett szakmai gyakorlat,
- a nevelési-oktatási intézményben pedagógus-munkakörben fennálló, határozatlan időre, teljes munkaidőre szóló alkalmazás vagy a megbízással egyidejűleg pedagógus-munkakörben történő, határozatlan időre teljes munkaidőre szóló alkalmazás
- cselekvőképesség,-
- magyar állampolgárság,
- C1 típusú magyar és lengyel nyelvismeret,
- büntetlen előélet, illetve annak igazolása, hogy nem áll az intézményben folytatható tevékenység folytatását kizáró foglalkozástól eltiltás hatálya alatt.

A pályázat részeként benyújtandó iratok, nyilatkozatok:

- az álláshely betöltéséhez szükséges végzettség, szakképzettség, szakvizsga meglétét igazoló okmányok másolata
- szakmai gyakorlat meglétét alátámasztó dokumentumok másolatban
- intézményvezetői szakképzettséget igazoló okmány másolata
- a pályázó 30 napnál nem régebbi erkölcsi bizonyítványa, a foglalkozástól eltiltás hiányára is kiterjedően,
- pályázó szakmai önéletrajza,
- a pályázónak az intézményre vonatkozó részletes szakmai és vezetési programja fejlesztési elképzelésekkel (vezetési program),
- nyilatkozat arról, hogy a pályázó hozzájárul személyes adatainak a pályázattal összefüggő kezeléséhez, illetve ahhoz, hogy a pályázat elbírálásában résztvevők a pályázati anyagát megismerhetik, továbbá hozzájárul pályázati anyaga harmadik személy részére történő továbbításához a pályázat elbírálása céljából (illetékes szakmai bizottság, közgyűlési tagok, közoktatásért felelős miniszter részére)
- nyilatkozat arról, hogy megbízása esetén a vagyony nyilatkozat-tételi kötelezettségének eleget tesz,
- pályázata elbírálásának a közgyűlés zárt vagy nyilvános ülésen való tárgyalásához járul-e hozzá.

A pályázat benyújtásának és elbírálásának határideje:

A pályázatot ajánlott postai küldeményként két példányban (erkölcsi bizonyítványból elegendő egy eredeti példány és annak másolata) kérjük eljuttatni az alábbi címre:

Országos Lengyel Önkormányzat (1102 Bp., Állomás u. 10.), a borítékon feltüntetve „Lengyel Nyelvoktató Nemzetiségi Iskola - intézményvezetői pályázat”.

Hiánypótlásra a pályázat beadási határidejének lejártát követően nincs lehetőség.

A pályázat benyújtásának határideje:

2022. május 05.

A pályázati felhívás közzétételre kerül:

2022. március 10-én

- a fenntartó honlapja (polonia.hu)
- intézményi honlap (szkolpol.hu)
- Polonia Węgierska haviújság
- kozigallas.gov.hu

A pályázat elbírálásának módja, rendje:

A benyújtott pályázatokat szakmai bizottság véleményezi, majd ezt követően az Országos Lengyel Önkormányzat Közgyűlése bírálja el, a határidő lejártát követő első közgyűlésen, legkésőbb 2022. május 31. napig.

Az Nkt. 24. § (1) bekezdése alapján a nemzetiségi önkormányzat köznevelési intézményt tarthat fenn. A nemzetiségi önkormányzat által fenntartott köznevelési intézmény vezetőjét az oktatásért felelős miniszter egyetértésével a fenntartó bízza meg. A miniszteri egyetértés csak jogszabálysértés esetén tagadható meg.

A pályázati kiírással kapcsolatban további információt dr. Tupcsia Éva hivatalvezető adhat a 261-1798 telefonszámon, illetve e-mailben (hivatalvezeto@polonia.hu)

A pályázat kiírója fenntartja a jogot, hogy a pályázati eljárást eredménytelennek nyilvánítsa.

A pályázók az eljárás eredményéről írásban tájékoztatást kapnak.

Ogólnokrajowy Samorząd Polski
Országos Lengyel Önkormányzat

Szanowni Państwo,

Tę piękną grafikę, którą widziecie na okładce, znalazłam w sieci dzięki Arturowi Grybkowi, koledze z ogólnika. Artur udziela się jak może, by pomóc uciekającym przed wojną w Ukrainie: działa wraz z I Zborem Chrześcijan Baptystów w Gdańsku, robi zbiórki rzeczowe i pieniężne, jeździ na granicę, przywozi ludzi do Trójmiasta, pomaga w zapewnieniu im nocleg, pracy, a także przy dystrybucji najprawdziwszych domowych ukraińskich pieśni i waleńków, by zebrane w ten sposób pieniądze przekazać na pomoc uchodźcom z Ukrainy.

Dorota Goetzen, koleżanka z czasów studiów w Warszawie, od pierwszych chwil rosyjskiej agresji na Ukrainę działa na froncie pomocowym: na dworcach i dla Expo Nadarzyn. Mobilizuje wszystkich swoich znajomych do starannie wyselekcjonowa-

nych akcji. Jak zwykle u niej: precyzja, zadaniowość, doskonała logistyka, sumienne rozliczenie i... wciąż – mimo wszystko – świetne poczucie humoru.

Gdybym miała wymienić moich znajomych w Polsce, którzy całym sercem zaangażowali się w pomoc Ukrainie, nie starczyłoby stron tej gazety. I wiem przecież, że większość z Was śmiało mogłaby powiedzieć to samo. Iu jest takich Arturów i Dorot w Polsce!

I właśnie tę polską gościnność symbolizuje praca Aleksandra Małachowskiego vel Hashtagalek:

Stworzyłem kolejną pracę inspirowaną pomocą Polski Ukrainie. Tym razem jednak chciałem w sposób symboliczny podkreślić jeszcze bardziej działania polskich obywateli.

W tej pracy za cel obrałem użycie barw zarówno białoczerwonych, jak i niebiesko-żółtych, aby wzmocnić przekaz solidarności. Dodatkowo szukałem nawiązania do polskiej gościnności i faktu, że to właśnie zwykli-niezwykli mieszkańcy Polski stanowią pierwszą linię frontu w pomocy uchodźcom. Tak po wielu godzinach (nie zmyślam, tak było!) przemyśleń przyszedł mi koncept domu - symbolu gościnności - pośród pól na tle chmurnego nieba, którego „wybuchowość” nawiązuje do „wybuchu” pomocy. Pozostało mi już tylko połączyć moje dwie fotografie, które wykonałem zeszłego lata: domu pośród pola maków oraz kłębiastej chmury.

Takich domów jest aktualnie tysiące. Jesteście wielcy.

Na moim Instagramie trwa dodatkowo zbiórka na polską Akcję Humanitarną. Na każdego z darczyńców czeka plik tego zdjęcia i kilka gratisów do domowego użytku. Link znajdziecie w komentarzu.

Z góry i całego serca dziękuję Wam za wszystkie dotychczasowe wpłaty i każdą pomoc. Choćby poprzez udostępnienie posta, komentarz czy lajk, które pomogą przebić się przez algorytm.

Nieustannie wierzę, że będzie dobrze.

#SolidarniZUkrainą #StandWithUkraine

Miejmy nadzieję, że dobra wola i czyny pozwolą nam przebić się przez algorytm zła.

Marzena Jagielska
redaktorka naczelna

MIESIĘCZNIK WĘGERSKIEJ POLONII

A MAGYARORSZÁGI LENGYELEK HAVILAPJA

PISMO OGÓLNOKRAJOWEGO SAMORZĄDU POLSKIEGO Z KWARTALNYM DODATKIEM GŁOS POLONII
AZ ORSZÁGOS LENGYEL NEMZETISÉGI ÖNKORMÁNYZAT LAPJA A GÉLOS POLONII NEGYEDÉVI MELLÉKLETTEL

Odpowiedzialny wydawca / FELELŐS KIADÓ: ORSZÁGOS LENGYEL ÖNKORMÁNYZAT HIVATALA

ZESPÓŁ REDAKCYJNY / SZERKESZTŐSÉG:

Redaktorka naczelna / FŐSZERKESZTŐ: MARZENA JAGIELSKA

Redaktorka graficzna / GRAFIKAI SZERKESZTŐ: KATARZYNA ŚWIDNICKA

Korekta językowa / KORREKTÚRA: MAŁGORZATA TAKÁCS

Stali współpracownicy / ÁLLANDÓ SZERZŐINK: JERZY CELICHOWSKI, EMILIA KOVALCISIK, GRZEGORZ ŁUBCZYK, ALCJA NAGY,

MAŁGORZATA TAKÁCS, ELŻBIETA HORVÁTH, SŁAWEK ZABAGŁO, MICHAŁ ZABŁOCKI

Redakcja / SZERKESZTŐSÉG: 1102 BUDAPEST, ÁLLOMÁS U. 10., TEL.: +36 1 2613479, REDAKCJA.POLONIAWEGERSKA@GMAIL.COM

Drukarnia / NYOMDA: PANVONIA NYOMDA KFT.

Wersja w PDF. Dostępna online/A PDF VERZIŐ ONLINE MEGTEKINTHETŐ: WWW.POLONIA.HU/INDEX.PHP/PL/POLONIA-WEGERSKA/HU ISSN: 1417-5924

PRENUMERATA PW I GP

A PW ÉS A GP ELŐFIZETÉSE

polonia
węgierska

Roczna prenumerata miesięcznika „POLONIA WĘGERSKA” (12 numerów)

I JEGO KWARTALNEGO DODATKU „GŁOS POLONII” (4 numery) NA ROK 2021 WYNOŚI DLA PRENUMERATORÓW:

A POLONIA WĘGERSKA HAVILAP (12 SZÁM) ÉS NEGYEDÉVES MELLÉKLETE, A GÉLOS POLONII (4 SZÁM) ÉVES ELŐFIZETÉSE 2021. ÉVRE:

INDYVIDUALNYCH (1 EGZEMPLARZ) – 4.000 HUF/ROK ZBIOROWYCH (5 EGZEMPLARZY) – 20.000 HUF/ROK

PŁATNOŚĆ: PRZELEW NA KONTO.

ELŐFIZETÉS MÓDJA: BANKI ÁTUTALÁS.

KbH: 10400157-00032282-00000009

PRZYJMujemy RÓWNIEŻ ZAMÓWIENIA NA NUMERY WCZEŚNIEJSZE – MOŻNA JE ZGŁASZAĆ NA PODOBNYCH WARUNKACH.

VÁLLALJUK A KORÁBBI SZÁMOKRA VONATKOZÓ RENDELÉSEK TELJESÍTÉSÉT – AZONOS FELTÉTELEK MELLETT.

@REDAKCJA.POLONIAWEGERSKA

MNIEJSZOŚCI NARODOWE W ZGROMADZENIU NARODOWYM WĘGIER

POCZĄTKI

Nowa ordynacja, nowa jakość, nowa szansa?

23 grudnia 2011 roku przegłosowano nową ordynację wyborczą. „Za” głosowało 256 posłów, „przeciw” – 36. Ustawa wprowadziła kilka znaczących zmian w sposobie przeprowadzania wyborów. Po pierwsze, zmniejszono liczbę posłów z 386 do 199 (106 wybieranych w okręgach jednomandatowych oraz 93 z listy krajowej). Wprowadzono jedną turę wyborów zamiast dotychczasowych dwóch, zmieniono system liczenia głosów na metodę d'Hondta.

Podjęto także przełomowe decyzje, które znajdują swoje odzwierciedlenie w specyfice węgierskiej polityki etnicznej. Po raz pierwszy przyznano prawo do głosowania obywatelom Węgier żyjącym poza granicami kraju (külföldön élő magyar állampolgárok), a także – co z punktu widzenia tematyki artykułu najważniejsze – przyznano prawo narodowościom mieszkającym na Węgrzech do wystawienia list swoich kandydatów w wyborach parlamentarnych.

Jak wyglądało to w praktyce? Mianowicie krajowe samorządy trzynastu żyjących na Węgrzech narodowości miały prawo do zgłaszania swoich kandydatów w liczbie co najmniej trzech. Wyborca na jednej karcie oddawał głos na swojego kandydata w okręgu jednomandatowym, a następnie mógł oddać głos na daną listę narodowości – tracił wtedy jednak prawo głosu na listę partyjną. Fakt ten pozostał nie bez znaczenia dla wyniku, jaki uzyskały poszczególne listy. Odebrano bowiem członkom mniejszości prawo głosowania na listę partyjną, na której znajdowały się takie ugrupowania jak np. Fidesz, Jobbik czy lewicowa koalicja Összefogás 2014. Pomimo obniżonego progu wyborczego, szanse jego przekroczenia były nikłe. Ustawodawca zagwarantował jednak w takim przypadku powołanie rzecznika danej narodowości (szószóló), którym zostawała pierwsza osoba z danej listy mniejszości. Rzecznicy ci, zrzeszeni w komisji parlamentarnej, są ciałem opiniującym projekty dotyczące narodowości. O podmiocie tym mowa będzie w dalszej części tekstu. Problem stanowiła także nierówność szans zwycięstwa kandydata danej mniejszości, co było spowodowane prozaicznym faktem różnej liczebności członków danych

narodowości. Jeśli popatrzymy na wyniki ostatniego spisu powszechnego, to szanse na wprowadzenie swojego kandydata miały jedynie mniejszości romska oraz niemiecka. W związku z powyższym, pomimo wystawienia trzynastu list narodowości, żaden z kandydatów nie dostał się do parlamentu. Można rzec, że była to absolutna porażka – na listy te oddano łącznie jedynie 19 546 głosów, podczas gdy próg dla jednej narodowości wynosił 22 022, tj. 0,04%4. [...]

Mając zapewniony udział w nowo powstałej komisji parlamentarnej, wyborcy oddali głos na ugrupowania polityczne, które realnie mają wpływ na władzę. Jest jednak i druga strona medalu – w środowiskach narodowości zdecydowanie coraz bardziej rozluźniają się więzi, nierzadko wystawia się nieznanym kandydatów, życie wokół instytucji mniejszości w ciągu ostatnich 20 lat niezwykle się zmieniło. Wielokrotnie środowiska mniejszości nawoływały do niepopierania swoich list, lecz list partyjnych, by „nie tracić głosu”. Nie bez znaczenia pozostaje także fakt, że aby móc oddać głos na listę narodowości, należało odpowiednio wcześniej zarejestrować się w Biurze Wyborczym. Część narodowości uznawała ten fakt za próbę ograniczenia ich prawa do głosowania. Fakt jednak pozostaje faktem, że na co najmniej 400 tys. uprawnionych do głosowania zagłosowało niecałe 5% wyborców.

Komisja Narodowości na Węgrzech

26 maja, kilka tygodni po wyborach parlamentarnych, w których drugi raz z rzędu wygrała koalicja Fidesz-KDNP, ukonstytuowała się Komisja Węgierskich Narodowości. W jej skład, jak wskazano wcześniej, wchodzi jeden przedstawiciel każdej z trzynastu mniejszości (liderów listy krajowej). Przewodniczącym Komisji został Słowak – János Fuzik, zaś wiceprzewodniczącym przedstawiciel narodowości romskiej – Félix Farkas z Krajowego Samorządu Romów. Komisja to organ doradczy i – co już podkreślono – pierwszy w historii samodzielny organ narodowości. Jej członkowie mogą zabierać głos w czasie debat dotyczących kwestii narodowości na forum parlamentu, jednak nie mogą głosować. Komisja monitoruje, opiniuje oraz inicjuje ustawodawstwo dotyczące narodowości. Poświęca także szczególną uwagę kwestiom kultury oraz tradycji.

DOMINIK HÉJ

Priorytetem podmiotu jest zachowanie, integrowanie oraz wspieranie kontaktów pomiędzy organami państwa a samorządami mniejszości. Wszystko w imię – jak to zapisano – chęci zachowania bogactwa kulturowego na Węgrzech i różnorodnego charakteru narodowości, które znacznie przyczyniają się do istnienia trwałych wartości, powszechnie uznawanych w Europie. Na koniec zawarto ideowe przesłanie, że ciesząc się z rozwijania kontaktów językowych oraz kulturalnych swoich krajów ojczystych, przedstawiciele mniejszości wierzą, iż dzięki znajomości wielu języków, uda im się porozumieć, również łatwo jak w ojczyźnie, tak na Węgrzech, jak i na całym świecie. Co ciekawe, są to jedyne informacje, jakie znaleźć można na oficjalnych stronach węgierskich.

Do zakończenia opracowywania niniejszego artykułu – tj. do stycznia 2015 roku, Komisja zebrała się łącznie 15 razy. Jej pierwsze robocze posiedzenie odbyło się 4 czerwca. Dotychczas przedmiotem prac Komisji były zmiany w Ustawie o prawach narodowości z 2011 roku oraz Ustawie z 2013 roku o procesie wyborczym, możliwość poszerzenia współpracy z zastępcą Rzecznika Praw Podstawowych ds. Ochrony Praw Narodowości czy działalności samorządów lokalnych. W ostatnim czasie Komisja otrzymała od wicepremiera Mihály Várgi, ministra gospodarki narodowej, projekt budżetu państwa na rok 2015, który następnie zaopiniowała. Z Komisją konsultowano także rozliczenie budżetu za rok 2013. Przyznać w tym miejscu należy, że w kwestii wprowadzenia zmian do Ustawy o samorządzie lokalnym na Węgrzech Komisja była niezwykle skuteczna. Zaproponowane w czerwcu zmiany zostały kilka dni później przedłożone pod głosowanie Zgromadzeniu Krajowemu jako projekt rządowy i zaakceptowane. Były to dwie samodzielne inicjatywy ustawodawcze. Pozostała część stanowiła ustosunkowanie się do wskazanych powyżej dokumentów. Należy nadmienić, że dotychczas Komisja nie powzięła jeszcze żadnego stanowiska w przedmiocie swojej działalności. Należy także odnotować fakt, że niezwykle rzadko zdarza się, aby na posiedzeniach Komisji obecni byli wszyscy członkowie.

„Mniejszości narodowe w Zgromadzeniu Narodowym Węgier po wyborach z 6 kwietnia 2014 roku” [w:] T. Browarek, H. Chałupczak, E. Pogorzała, R. Zenderowski (red.), *Polityka etniczna. Teorie - Konceptcje - Wyzwania*, Lublin 2015

TRZEBA WIOSŁOWAĆ W TYM SAMYM KIERUNKU

Wywiad w języku węgierskim
ukazał się w czasopiśmie
"Barátság" (2022/1).

Z Miklősem Soltészem, Sekretarzem Stanu ds. Kontaktów z Kościołem i Narodowościowych Gabinetu Prezesa Rady Ministrów rozmawia Klára Balányi

Jak ocenia Pan działalność i współpracę rzeczników w ostatniej kadencji?

Doświadczenia dwóch kadencji parlamentu pokazują, że instytucja rzecznika sprawdziła się i jest bardzo użyteczna. Ich praca jest ważna nie tylko dla narodowości, ale także dla rządu. Nasze relacje są konstruktywne i owocne. To oni pokazują nam wiele problemów, zgłaszają sugestie i spostrzeżenia, które bierzemy pod uwagę przy podejmowaniu decyzji. Początkowo wśród niektórych narodowości były napięcia między przewodniczącymi a rzecznikami, zostały one jednak złagodzone i w większości przypadków współpraca między nimi układa się dobrze. Ze strony rządu staraliśmy się pomóc również w ten sposób, że przy ważniejszych negocjacjach, przed większymi inwestycjami i decyzjami prosiliśmy o wspólną opinię rzeczników i przewodniczących. Żeby efekty wspólnej pracy były widoczne, nie wystarczy siedzieć w tej samej łodzi. Trzeba jeszcze wiosłować w tym samym kierunku. W obecnym cyklu narodowość niemiecka ma swojego posła w Zgromadzeniu Narodowym, który w ten sposób uczestniczy również w podejmowaniu decyzji. Imre Ritter jako poseł i przewodniczący Komisji Narodowościowej bardzo aktywnie służył sprawie nie tylko niemieckiej, ale i wszystkich narodowości. Patrząc na wszystkie nasze wspólne osiągnięcia jako jedne z najważniejszych uważam wprowadzenie zmian w prawodawstwie. Znowelizowana została Ustawa o prawach narodowości, którą Zgromadzenie Narodowe przyjęło zdecydowaną większością głosów.

Osiągnięciem o podobnej wadze jest przekazanie narodowościom na własność instytucji narodowościowych, szczególnie z zakresu edukacji publicznej. Taka możliwość i zobowiązanie jest dla narodowości gwarancją jej działania. Oprócz zmian w przepisach warto podkreślić zmiany budżetowe: dotacje dla narodowości wzrosły ponad dwukrotnie w latach 2018–22, a od roku 2010 sześciokrotnie. To ogromny wzrost, na niewyobrażalną wcześniej skalę.

Patrząc pod kątem budżetu jakie są roczne plany, co będzie kontynuowane, jakie będą nowe inwestycje?

Wspominałem o znacznym wzroście wsparcia budżetowego w minionych latach. W ostatnich dziesięciu latach musieliśmy stworzyć takie podwaliny, które musimy traktować, jako wytyczne. Chodzi o wspieranie edukacji, samorządności, instytucji kultury, organizacji pozarządowych oraz kościołów związanych z narodowościami i ich obecności.

We wszystkich pięciu obszarach staraliśmy się wypracować jednoznaczny system dotacji, dzięki któremu rozpoczęły się istotne zmiany, jak na przykład wzrost liczby placówek edukacyjnych utrzymywanych przez narodowości z 12 do 100 w ciągu dziesięciu lat. Po przekazaniu nowych nadszedł czas na prace renowacyjne. Remontujemy rocznie 50–60 placówek; w tym cyklu na remonty średnich i małych instytucji przeznaczaliśmy 5,8 miliarda forintów. Wcześniej narodowości nawet nie mogły marzyć o takiej skali rozwoju! Nie obejmuje to większych remontów instytucji, dotowanych odrębnymi postanowieniami

mi rządowymi. Każdy może odczuć ich pozytywne efekty; w wielu miejscach powstają sale gimnastyczne, nowe sale lekcyjne, odnawia się konstrukcje dachowe, modernizuje systemy grzewcze, wymienia drzwi i okna. W dziedzinie edukacji i wychowania dzięki rozpisywanym konkursom pomagamy szkolić nauczycieli narodowościowych i zatrzymać ich w swoim zawodzie, a utalentowaną młodzież wspomagamy w ukończeniu studiów.

Znaczące inwestycje zostały zrealizowane również w instytucjach kultury, wspomnę choćby renowację teatru niemieckiego w Szekszárdzie czy teatru chorwackiego w Peczu. Kwotę przeznaczoną na dotacje w dziedzinie kultury, służące wspieraniu małych lokalnych społeczności zwiększyliśmy z 500 milionów w zeszłym roku do 700 milionów.

Przy wsparciu rządu udało się odnowić prawie 500 przydrożnych krzyży i wiele kościołów będących miejscami życia religijnego narodowości. Tam, gdzie utrzymuje się wiara – katolicka, protestancka czy prawosławna – silniejsze jest również poczucie tożsamości narodowości. W ostatnich latach wzrosło wsparcie dla samorządów lokalnych i regionalnych, a w tym roku wzrosło również pomoc dla samorządów ogólnokrajowych.

W jakim stopniu wynik wiosennych wyborów wpłynie na planowanie i ciągłość?

Jeśli ponownie uzyskamy poparcie, to będziemy kontynuować wspieranie naszych narodowości. Wiąże się to z po-

ważną odpowiedzialnością, ponieważ stawką jest zachowanie i wzmocnienie naszych narodowości. Naszym celem jest, aby osoby należące do narodowości dobrze się czuły na Węgrzech, a oprócz tego uważamy za naturalne, że pielęgnują one i wzmacniają swoje relacje z ojczyzną. Wszystkim nam wychodzi to na korzyść, w ciągu ostatnich dziesięciu lat nasze stosunki z większością krajów poprawiły się.

Ostatnio odwiedził Pan wiele miejsc, czego doświadczył Pan przy okazji osobistych spotkań?

Lubię być „w terenie”, ponieważ z osobistych doświadczeń i spotkań wiele się uczę. Podczas moich wizyt staram się spotykać nie tylko z liderami, ale także z ludźmi pracującymi na danym terenie i z młodzieżą. Ważne jest również poznanie ich aspiracji i włączenie ich w życie i pracę narodowości. Młodzi ludzie będą musieli podążać śladami pokolenia bardzo zaangażowanego, które wykonało wiele pracy i wytrwało w poprzednim, trudnym i niekorzystnym dla narodowości okresie. Rząd pomaga poprzez wspieranie zdolnych i już aktywnych w życiu społeczności ludzi, np. poprzez stypendia narodowościowe. W ostatnich latach ponad 270 młodych ludzi otrzymało stypendia narodowościowe. Zwiększyliśmy liczbę stypendiów, więc można oczekiwać, że liczba młodych ludzi, którzy je dostaną będzie nadal rosła. To oni będą kiedyś pedagogami, liderami i wezmą udział w życiu narodowości. Szkoły narodowościowe działają

dobrze. Swoją drogą korzystne jest też to, że uczęszczają do nich także młodzi ludzie spoza narodowości. Bo przecież i oni poznają kulturę i język danej narodowości, poszerzając tym samym krąg, z którym jako dorośli będą mogli zupełnie naturalnie współpracować. W Kotlinie Panońskiej jest to bardzo potrzebne. Uczniowie szkół narodowościowych biorą udział również w programach pozarządowych. Organizujemy dla nich programy, dzięki którym mogą czuć, że są ważni, że liczymy na nich. Takim przykładem jest zorganizowane już po raz szósty Spotkanie Młodzieży Narodowościowej oraz Spotkanie Absolwentów, zorganizowane dla naszych byłych stypendystów po raz pierwszy w ubiegłym roku. Jeszcze w marcu inauguracyjnie zorganizujemy weekend sportowy dla uczniów szkół średnich w Szarvasu. Dzięki systemowi stypendiów dla studentów szkół wyższych dotarliśmy do około 500 młodych ludzi. W trakcie corocznego przekazania dotacji, podczas ceremonii parlamentarnej zwracam ich uwagę również na odpowiedzialność za ich własną narodowość. Poprzez system stypendialny dbamy o to, aby byli tacy, którzy przekażą te wartości swojej społeczności.

Jakich ważnych programów możemy spodziewać się w tym roku?

Do czasu publikacji wywiadu zostanie podjęta decyzja w sprawie dofinansowania dla pozarządowych organizacji narodowościowych, na kulturę i na

obozy. W tym roku też będziemy mogli wesprzeć tysiące organizacji i inicjatyw narodowościowych. Mamy nadzieję, że sytuacja epidemiczna umożliwi wszystkim zainteresowanym realizację planów.

Kontynuowane i rozpoczynane będą znaczące inwestycje, takie jak Dom Lenaua w Peczu, szkoła serbska w Segedynie, budynek słowacki przy ulicy Rákóczi w Budapeszcie czy przeniesienie instytucji bułgarskich do jednego centrum przy ulicy Vágohíd. Ale każda narodowość ma też trwające już projekty. Kontynuowane będą również średnie i mniejsze inwestycje. W tym roku wyremontowanych zostanie 60-70 przedszkoli, szkół i instytucji kulturalnych. Odnowione zostaną setki przydrożnych krzyży. Na początku epidemii koronawirusa ogłosiliśmy konkursy dla mniejszych inwestycji. Podwoiliśmy dostępne środki, ponieważ pojawiło się duże zapotrzebowanie na dotacje od 500 tysięcy do 2 milionów forintów. Inwestycje realizowane z tych środków również znacząco przyczynią się do poprawy życia codziennego i warunków użytkownikom danych instytucji. W ostatnich latach nasze narodowości mogły się przekonać, że staramy się pomagać i dotrzymujemy obietnic. Chciałbym, aby ten kierunek był kontynuowany.

Dziękujemy za rozmowę i życzymy dalszych sukcesów w pracy!

tłum. Sławek Zabagło

MIKLÓS SOLTÉSZ OTRZYMAŁ KRZYŻ OFICERSKI ORDERU ZASŁUGI RP, BUDAPEST 2016. FOT. KONP

RZĄDOWY FUNDUSZ IM. GÁBORA BETHLENA

Od 1 września 2018 roku zarządzanie dofinansowaniem dla narodowości bułgarskiej, greckiej, chorwackiej, polskiej, niemieckiej, ormiańskiej, rumuńskiej, ruskiej, serbskiej, słowackiej, słoweńskiej i ukraińskiej przejął Fundusz im. Gáborna Bethlena Spółka S.A. Dotacjami samorządu romskiego nadal zarządza Biuro ds. Dotacji Ministerstwa Zasobów Ludzkich.

Celem tych dotacji jest pomoc narodowości bułgarskiej, greckiej, chorwackiej, polskiej, niemieckiej, ormiańskiej, rumuńskiej, ruskiej, serbskiej, słowackiej, słoweńskiej i ukraińskiej, aby w godny sposób mogły pielęgnować swój język, dbać o tradycje kulturowe, dziedzictwo intelektualne i materialne, przyczyniając się tym samym do zachowania różnorodności kulturowej Węgier. Wnioski o dofinansowanie można składać w następujących kategoriach:

Dotacje budżetowe dla pozarządowych organizacji narodowościowych (NCIV)

Dotacje służące wsparciu funkcjonowania i prowadzenia działalności pozarządowych organizacji narodowościowych, mających na celu zachowanie tożsamości, pielęgnowanie języka ojczystego, tradycji oraz dziedzictwa materialnego i niematerialnego, a także realizacji celów reprezentujących interesy narodowości zamieszkujące teren Węgier.

Dotacje budżetowe dla narodowościowych inicjatyw kulturalnych (NKUL)

Dotacje służące wspieraniu tradycji kulturowych narodowości, pielęgnowaniu materialnych i niematerialnych skarbów kultury oraz działalności tworzących nowe wartości i skierowanych na ochronę środowiska, a także w celu poprawy warunków edukacji, wspieranie inicjatyw kulturalnych i naukowych mających decydujące znaczenie dla identyfikacji językowej i kulturalnej całej

społeczności danej narodowości lub jej znaczącej części.

Dotacje budżetowe kolonii i obozów narodowościowych (NTAB)

Dotacja ta dotyczy realizacji obozów, kolonii i zielonych szkół z udziałem uczniów szkół dziennych stacjonarnych, podstawowych i średnich, należących do narodowości, których celem jest przynajmniej jedno z założeń: rozwój znajomości języka ojczystego uczniów, rozwój wiedzy z zakresu historii, geografii, folkloru i kultury, będącej częścią wiedzy o danej narodowości, wsparcie działań na rzecz ochrony środowiska i ekologii, podtrzymywanie tradycji lub działalności związanej z wyznawaną wiarą.

Poza prowadzeniem konkursów na powyższe dotacje, do zadań Funduszu należy również rozpatrywanie dotacji indywidualnych i udzielanie lokalnym samorządom narodowościowym dotacji docelowych i operacyjnych.

**PRZY KAŻDYM PROGRAMIE ZREALIZOWANYM W 2022 ROKU ZE ŚRODKÓW
RZĄDOWEGO FUNDUSZU IM. GÁBORA BETHLENA W RAMACH DOFINANSOWANIA
NARODOWOŚCI POWINNO ZNALEŻĆ SIĘ LOGO:**

KÉSZÜLT MAGYARORSZÁG
KORMÁNYÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

2022.

PRYZNANIE DOFINANSOWANIA Z RZĄDOWEGO FUNDUSZY IM. GÁBORA BETHLENA DLA NARODOWOŚCI POLSKIEJ NA WĘGRZECH W ROKU 2022

NAZWA WNIOSKODAWCY	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA PROJEKTU	WYSOKOŚĆ DOTACJI
Wysocki Légió Hagymányórzó Egyesület	Budapest	Wysocki Légió Működésének támogatása	2 000 000 Ft
POLONIA NOVA Közhasznú Kulturális Egyesület	Budapest	Lengyel kultúra és hagyomány ápolása	3 000 000 Ft
Lengyel-Magyar Klub	Szolnok	Működési támogatás	2 000 000 Ft
Magyar-Lengyel Baráti Kulturális Egyesület	Békéscsaba	2022. évi működésen keresztül lengyel nemzetiségi programok, valamint magyar - lengyel kapcsolatok ápolása	1 000 000 Ft
Magyarországi Bem József Lengyel Kulturális Egyesület	Budapest	Bem Egyesület 2022. évi működésének támogatása	3 100 000 Ft
Magyarországi Lengyel Katolikusok Szent Adalbert Egyesülete	Budapest	2022. évi költségvetési támogatás	3 500 000 Ft
Stowarzyszenie Dziedzictwa Derenka	Ládbesený-Andrástanya	2022. évi költségvetési támogatása	2 200 000 Ft
Fővárosi Lengyel Önkormányzat	Budapest	Lengyel emlékhelyek nyomában - Magyarországon Eger	300 000 Ft
Fővárosi Lengyel Önkormányzat	Budapest	A 3 tenor koncertje	600 000 Ft
Fővárosi Lengyel Önkormányzat	Budapest	Hagyományos Lengyel Karácsony	1 000 000 Ft
Fővárosi Lengyel Önkormányzat	Budapest	Lengyel Függetlenség Napja	1 000 000 Ft
Fővárosi Lengyel Önkormányzat	Budapest	A vizstulai csoda	500 000 Ft
Emőd Város Lengyel Nemzetiségi Önkormányzat	Emőd	Lengyel leszármazott gyermekek nyelvismeret bővítő tábora	800 000 Ft
Budapest XVIII. kerületi Lengyel Nemzetiségi Önkormányzat	Budapest	Folklór tábor	1 900 000 Ft
Kazincbarcika Város Lengyel Nemzetiségi Önkormányzat	Kazincbarcika	Lengyel nemzetiségi, kulturális tartalmú hagyományörző tábor anyanyelvi programokkal Szigligeten	300 000 Ft
Múcsenyi Lengyel Nemzetiségi Önkormányzat	Múcseny	Nyelvoktatás az anyaországban	1 700 000 Ft
Múcsenyi Lengyel Nemzetiségi Önkormányzat	Múcseny	Interaktív nyelvoktató tábor Múcsenyben	800 000 Ft
Lengyel Nyelvoktató Nemzetiségi Iskola	Budapest	Vakáció a Klanzával a nyugat-lengyelországi hegyvidéken	1 680 000 Ft
Lengyel Nyelvoktató Nemzetiségi Iskola	Budapest	Lengyelül a Balatonnál 2022	1 900 000 Ft
Budapest XXII. kerületi Lengyel Nemzetiségi Önkormányzat	Budapest	Lovaskert	900 000 Ft
Fővárosi Lengyel Önkormányzat	Budapest	Anyanyelvi tábor nyári tábor	1 900 000 Ft
Szolnoki Lengyel Nemzetiségi Önkormányzat	Szolnok	Lengyelországi nyelvi-történelmi tábor	1 900 000 Ft
Budapest Főváros XVII. Kerületi Lengyel Nemzetiségi Önkormányzat	Budapest	Lengyel hagyományörző napközis tábor	800 000 Ft
Budapest Főváros XVII. Kerületi Lengyel Nemzetiségi Önkormányzat	Budapest	Téli anyanyelvi, természetjáró tábor	1 500 000 Ft
Fővárosi Lengyel Önkormányzat	Budapest	Téli anyanyelvi tábor Zakopane	1 554 000 Ft
Budapest XVIII. kerületi Lengyel Nemzetiségi Önkormányzat	Budapest	Téli néptánc tábor	1 500 000 Ft

W 1993 roku weszła w życie „Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych”, na mocy której obywatele węgierscy mogli zgłosić swą przynależność do jednej z trzynastu narodowości zamieszkujących terytorium Węgier od przynajmniej 100 lat. Wśród nich znalazła się też narodowość polska. Dało to podstawę do zorganizowania polskiej samorządności na Węgrzech. Powstał samorząd krajowy i stołeczny, a także samorządy terenowe i dzielnicowe, których obecnie jest 47. Od wyborów parlamentarnych w 2014 r. samorządy narodowościowe mogą również wystawiać swoich kandydatów do parlamentu, tworząc listy krajowe. Mogą oni liczyć na niższy, preferencyjny próg wyborczy. Nawet jeśli go nie przekroczą, liderzy list – od teraz rzecznicy – wchodzi w skład Komisji Narodowościowej, w której reprezentują swoje narodowości. Komisja ta jest organem doradczym w kwestiach mniejszości narodowych na Węgrzech. Jako reprezentanci swoich narodowości mogą zabierać głos na forum Parlamentu, ale nie mają prawa do głosowania. Pierwszym naszym rzecznikiem została ówczesna przewodnicząca Ogólnokrajowego Samorządu Polskiego Halina Csúcs, a w 2018 r. zastąpiła ją dr Ewa Ślaba Rónay. Tegoroczne wybory parlamentarne odbędą się 3 kwietnia.

Ogólnokrajowy Samorząd Polski na Węgrzech w wyborach 2022 wystawił własną listę kandydatów na rzecznika narodowości polskiej, na której znaleźli się:

1. Dr Ewa Ślaba Rónay
2. Tibor Rácz
3. Árpád István Szalai

Alicja Nagy

Ogólnokrajowy Samorząd Polski zaprasza na:

SPOTKANIE INFORMACYJNE

Wybory i Spis Powszechny 2022

PROGRAM:

- informacja o wyborach i spisie powszechnym 2022
- CHOPIN, WIENIAWSKI, MONIUSZKO -koncert w wykonaniu węgierskich artystów
- poczęstunek

26 marca 2022 | godz. 16:00
Bolgár Művelődési Ház,
Budapest IX, Vágóhíd utca 62

EWA SŁABA RÓNAY

Z dr Ewą Słabą Rónay, obecną rzeczniczką narodowości polskiej w Zgromadzeniu Narodowym Węgier i liderką na nową kadencję, rozmawia Alicja Nagy

Ewo, podobnie jak liczna część naszej Polonii, przyjechałaś na Węgry w ramach emigracji serc i oczywiście też dotarłaś do jedynego wówczas polskiego Stowarzyszenia Kulturalnego im. J. Bema na Węgrzech. Nawet obie byłyśmy w jego zarządzie, kierowanym przez pierwszą na tym stanowisku kobietę, Aldonę Héji. Ty pełniłaś obowiązki sekretarza, a ja zajmowałam się dziećmi, młodzieżą, szeroko pojętą kulturą i współpracowałam przy redagowaniu „Głosu Polonii”. Oczywiście wszystko to robiłyśmy społecznie. Później Ty zostałam radną, a w wyborach w 1998 roku przewodniczącą Stołecznego Samorządu Mniejszości Polskiej oraz radną Ogólnokrajowego Samorządu Mniejszości Polskiej. Wtedy tak naprawdę rozpoczęła się Twoja kariera samorządowa. Pokazałaś wówczas jak powinno się pracować dla dobra swojej narodowości. Czy obejmując tę funkcję po swojej poprzedniczce byłaś w jakiś sposób wprowadzona w arkana działalności, zwłaszcza że nawet wielu z nas, działaczy, było zupełnie zdezorientowanych, na czym ta praca polega.

Wolałabym tych chwil, nie zawsze dla mnie miłych, raczej nie przypominać. Wiedziałam jedno, że powinnam jak najszybciej poznać wszystkich działaczy samorządowych, aby od nich dowiedzieć się, czego ode mnie oczekują, jak sobie wyobrażają naszą współpracę, czyli „nic o nas bez nas”. Prawie dwuletni okres pandemii z powodu covid 19 pokrzyżował wiele planów. Nie mogłam tak często, jak sobie planowałam, spotykać się z przedstawicielami naszej narodowości i konsultować z nimi podejmowanych później przez Komisję decyzji, pomysłów itp. Starałam się jednak na łamach „Polonii Węgierskiej” w miarę możliwości jak najczęściej zdawać dokładne relacje z mojej pracy. Prawie zawsze uczestniczę w posiedzeniach Ogólnokrajowego Samorządu Polskiego, jestem w stałym kontakcie z Samo-

rządem Stołecznym, wszystkimi polskimi stowarzyszeniami kulturalnymi, Ogólnokrajową Szkołą Polską, Polską Parafią Personalną, ambasadą itp. Właściwie każdy członek naszej narodowości ma możliwość kontaktu ze mną.

W ramach moich stałych obowiązków jestem członkiem Komisji Narodowościowej, Komisji ds. Zagranicznych, Komisji Wojskowości, Komisji Równoważonego Rozwoju Narodowego, Parlamentarnego Koła Modlitewnego i Podkomisji ds. Kultury, Oświaty i Religii, których posiedzenia odbywają się 1 - 2 razy w tygodniu. Biorę udział w posiedzeniach plenarnych w sprawach dotyczących narodowości i w posiedzeniach Związku Samorządów Ogólnokrajowych. W ciągu tej kadencji miałam 4 wystąpienia na posiedzeniu plenarnym.

Razem z rzecznikami narodowości greckiej i bułgarskiej doprowadziliśmy do wprowadzenia do poprawki Ustawy Narodowościowej prawnej możliwości utworzenia przedszkola uzupełniającego na wzór szkoły uzupełniającej. Dwa lata wcześniej uzyskałam zgodę na dodatkowe fundusze na otwarcie klasy zerowej dla dzieci narodowości polskiej.

Z okazji setnej rocznicy uzyskania przez Polskę niepodległości zorganizowałam zbiórkę pieniędzy na zakup kielicha z orłem polskim, który w imieniu Polonii został ofiarowany naszemu polskiemu kościołowi pw. Matki Bożej Wspomożycielki. W czasie pandemii natomiast wsparłam parafię finansowo z własnych funduszy. Również z okazji naszego Święta Narodowego zorganizowałam Sztafetę Niepodległości z udziałem 23 samorządów polskich na terenie całego kraju i przejazd przez Budapeszt samochodów z flagami polskimi i napisami informującymi o naszym święcie. W latach 2020 - 2021 z okazji majowego się odbyć w Budapeszcie Kongresu Eucharystycznego zorganizowałam peregrynację obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej w 45 kościołach na te-

renie całego kraju, w której wzięło udział około 3000 wiernych. Większość z nich otrzymała na pamiątkę różańce. Dla pielgrzymów polskich na ten kongres, który ostatecznie odbył się z powodu pandemii Covid-19 z rocznym opóźnieniem we wrześniu, uzyskałam indywidualną zgodę na opłacenie noclegów i uczestnictwa w nim pielgrzymów z Polski na sumę ponad 4 milionów forintów.

Wydałam także księgę pamiątkową z trasy modlitewnej i jak tylko skończy się pandemia planuję zorganizować w parlamencie spotkanie z organizatorami modlitwy z poszczególnych kościołów.

Wykorzystując możliwości rzeczników, pomogłam w zwiedzaniu Parlamentu 32 grupom z Polski i Węgier. Częściowo pokryłam koszty wystawy o Jánosie Eszterházy, zorganizowanej przez Stowarzyszenie św. Wojciecha; ponadto dwukrotnie w okresie pandemii wspomogłam finansowo pomysł wigilijnych paczek świątecznych dla seniorów z Polskiego Stowarzyszenia Kulturalnego im. Bema oraz niektórych, ważnych dla naszej narodowości, imprez polonijnych, jak np. grudniowy koncert Małej Armii Janosika, dziecięcego zespołu z Polski. Z okazji setnej rocznicy urodzin św. Jana Pawła II wraz z ks. Gergő Bese zorganizowaliśmy wystawę prac plastycznych dla uczniów szkół polskich i węgierskich.

Obecnie na prośbę kierownika Zakładu Polonistyki na Uniwersytecie ELTE i po rozmowach z dziekanem, staram się o rozwiązanie niezbyt korzystnej dla nas sytuacji nauczania języka polskiego. Interweniowałam również w sprawach nieodpowiedniego prze-

ZOOM

strzegania praw narodowościowych i administracyjnych poszczególnych osób. Poza tym w miarę możliwości biorę udział w uroczystościach polskich i węgierskich na terenie całego kraju, wszędzie tam, dokąd otrzymuję zaproszenia.

A jakie masz plany na ewentualną przyszłą kadencję?

Przede wszystkim chciałabym zdobyć kolejne fundusze na opracowanie nowych podręczników dla każdej klasy naszej Ogólnokrajowej Szkoły Polskiej na Węgrzech, dopomóc we wstąpieniu Ogólnokrajowego Samorządu Polskiego do międzynarodowej organizacji FUEN, zorganizować III Konferencję Miast Partnerskich w ramach Tygodnia

Polskiego organizowanego przez OSP, pomóc w zdobyciu siedziby dla Szkoły Polskiej, doprowadzić do ostatecznego pomyślnego dla nas zakończenia sprawy własności cmentarza w Derenku oraz praw użytkowania, wspomagać opracowanie badań socjologicznych na temat Polonii na Węgrzech i na prośbę parlamentarzystów węgierskich pomóc w założeniu w polskim sejmie grupy modlitewnej na wzór węgierskiej. A resztę pokaże samo życie, bo na działania rzecznika wpływają też nasze codzienne potrzeby.

Pragnę podkreślić, że wszystko, co zrobiłam, udało mi się zrealizować tylko dlatego, gdyż popierali mnie swoimi decyzjami radni OSMP i Stołecznego Samorządu Polskiego, członkowie Pol-

skiego Stowarzyszenia im. J. Bema, Stowarzyszenia św. Wojciecha oraz inni członkowie Polonii z całego kraju. Jestem im bardzo wdzięczna i proszę o dalsze poparcie, jeśli ponownie zostanie wybrana na rzecznika. Chciałabym jeszcze dodać, że zawsze – jak sądzę z sukcesem – utrzymywałam poprawne stosunki oraz współpracowałam z władzami węgierskimi, ambasadą polską, przedstawicielami rządu polskiego, jak również z przewodniczącą OSP, organizacjami polonijnymi na świecie, podkreślając zawsze dobre stosunki wśród naszej Polonii i nasze osiągnięcia.

Gratuluje zajęcia pierwszego miejsca na naszej liście wyborczej na rzecznika i życzę wielu sukcesów w dalszej pracy na rzecz naszej narodowości.

Tibor Rácz w wyborach samorządowych w 2019 r. został wybrany przewodniczącym Samorządu Polskiego w Debreczynie. Jego matka Barbara przyjechała na Węgry przeszło 50 lat temu. Tibor czuje się oczywiście Polakiem, jest dumny z piastowanej przez siebie funkcji, a teraz wystartował także w wyborach na Rzecznika Narodowości Polskiej. Postanowiłem zapytać go o to, co taki rzecznik naprawdę robi i co by było, gdyby Polonia z Debreczyna miała swojego człowieka w węgierskim Parlamencie. Okazało się, że odpowiedź wcale nie jest taka prosta.

TIBOR RÁCZ

Z Tiborem Ráczem, kandydatem na rzecznika narodowości polskiej przy Zgromadzeniu Narodowym Węgier, rozmawia Sławek Zabagło

Na listy utworzone przez samorządy poszczególnych mniejszości narodowych, w ustawodawstwie węgierskim określanych „narodowościami”, wyborcy mogli głosować po raz pierwszy w 2014 roku. Wtedy, pomimo preferencyjnego progu głosów, żadna z mniejszości nie uzyskała minimum wymaganego do tego, aby jej przedstawiciel mógł zasiąść w ławie poselskiej. Aby - mimo tego - umożliwić demokratyczny udział narodowości w rządzeniu krajem, utworzono specjalną Komisję Narodowości na Węgrzech, w skład której weszło 13 przedstawicieli najliczniejszych mniejszości. Byli to ludzie, którzy zajmowali pierwsze miejsca na listach narodowościowych. To właśnie oni stali się rzecznikami swoich narodowości. Czy w obecnych wyborach coś się zmieniło?

Na liście wyborczej narodowości polskiej zamieszkałej na Węgrzech znajdują się trzy nazwiska. Taką listę wystawiają narodowościowe samorządy krajowe. Rzecznik, po złożeniu przysięgi, otrzymuje prawa podobne do tych, jakie mają posłowie parlamentarni, choć nie ma mandatu. Bierze udział w pracach komisji złożonej z rzeczników poszczególnych narodowości, która na regularnych posiedzeniach może opiniować projekty ustaw. Ewentualnie jeden z rzeczników może przedstawić na forum parlamentarnym uwagi w kwestiach dotyczących narodowości. Może też włączyć do porządku dziennego inne kwestie dotyczące narodowości. Jako przykład podam Szkołę Językową Origó, w której obecnie nie można zdawać egzaminów z języka polskiego. W takim przypadku na posiedzenie zaprasza się sekretarza stanu odpowied-

niego resortu i dyrektora szkoły, którym można zadawać pytania. Albo sytuacja z zeszłego roku, kiedy to rzecznik narodowości polskiej zabrał głos w Parlamencie z okazji Święta Niepodległości Polski.

Czy kadencja dotychczasowego rzecznika już się skończyła?

Teraz właśnie się kończy. W chwili obecnej rzeczniką narodowości polskiej przy Zgromadzeniu Narodowym Węgier (a Magyar Országgyűlés Nemzetiségi Szószólója) jest dr Ewa Słaba Rónay. I ona jest też liderem; zajmuje pierwsze miejsce na liście wystawionej przez Ogólnokrajowy Samorząd Polski. 3 kwietnia głosować będzie można na listę, a nie na poszczególne nazwiska. Głosy na listę polską mogą oddawać obywatele węgierscy narodowości

polskiej, a nie wszyscy Polacy mieszkający na Węgrzech! By wziąć udział w głosowaniu na rzecznika narodowości konieczna jest wstępna rejestracja, otwarta do 18 marca. Zarejestrowany i uprawniony do głosowania obywatel węgierski głosując na listę narodowościową nie może już oddać głosu na kandydatów z list partyjnych.

Czy oddając swój głos mogę zagłosować na Ciebie, czy tylko na listę polską?

To bardzo ciekawe pytanie! Hmm... Nie ma tu mowy o rywalizacji. Zgodnie z ordynacją wyborczą nie osoba, która zdobyła najwięcej krzyżyków zostanie rzecznikiem, ale lider danej listy.

Co zyskujemy mając własnego rzecznika?

Przede wszystkim to, że będziemy mieć wybranego przez nas przedstawiciela najwyższego szczebla. Choć bardzo wiele pracy wykonuje Ogólnokrajowy Samorząd Polski, np. powołując i finansując własne instytucje np. Ogólno-

krajową Szkołę Polską, to nie ma on możliwości uczestniczenia w pracach węgierskiego parlamentu. Każdy więc spełnia swoje zadanie. Rzecznik wysłuchuje sprawozdania Ministra Spraw Wewnętrznych lub ombudsmana i może się do nich odnieść lub zadać pytania. Choć w przypadku naszej nielicznej narodowości nie ma on prawa głosu, może jednak opiniować projekty ustaw. Przykładem niech będzie możliwość używania własnego imienia i nazwiska w kolejności i w formie (z użyciem znaków specjalnych) właściwej językowi ojczystemu. Taką możliwość obecnie mamy już w dokumentach tożsamości.

Czy do rzecznika można zwrócić się z konkretnymi skargami i problemami?

Nawet jeżeli dotyczą one przynależności do danej narodowości, to zawsze można je załatwić w odpowiednim urzędzie do tego powołanym. Sprawy te nie trafiają bezpośrednio do rzecznika, ale bywa, że w sprawach dotyczących całej społeczności polskiej rzecznik może zwrócić się z pytaniami, jak to na

przykład było w zeszłym roku, kiedy to Polacy zamieszkali na Węgrzech nie otrzymywali plastikowych paszportów covidowych.

Wiemy już, że największe szanse ma pierwsza kandydatka na liście, czyli obecna rzeczniczka pani Ewa Ślaba Rónay. Ale gdyby stało się coś, na skutek czego to ty musiałbyś zająć jej miejsce, to czy jesteś na to przygotowany, czy masz swój plan działania?

Oczywiście, mam konkretną wizję. Na pewno położyłbym duży nacisk na otrzymywanie informacji zwrotnych. Chciałbym, aby przepisy prawa dotyczące również narodowości polskiej skuteczniej docierały do zainteresowanych. Poza tym do tej pory rzecznikami były wyłącznie panie, więc byłbym pierwszym mężczyzną pełniącym tę funkcję. Niezwykle zaszczytną, choć wiążącą się z ogromem zajęć. Ale jako człowiek urodzony na Węgrzech, czując się Polakiem myślę, że mógłbym godnie reprezentować moich wyborców. I zrobiłbym to chętnie – w interesie węgierskiej Polonii.

ÁRPÁD SZALAI

Nazywam się Árpád Szalai, mieszkam w Tatabányi. Prawie 20 lat temu, dzięki mojej żonie Polce, nawiązałem bliski kontakt z Polakami, a w 2006 roku włączyłem się do prac tutejszej Polonii. W 2010 roku zostałem radnym Samorządu Narodowości Polskiej w Tatabányi, a dwa lata później, po rezygnacji poprzednika, wybrano mnie na przewodniczącego. Funkcję tę piastuję do chwili obecnej. Od 2014 roku zasiadam w Ogólnokrajowym Samorządzie Polskim na Węgrzech, którego pracę wspieram także pełniąc od 2019 roku funkcję przewodniczącego komisji finansowej.

Wśród tegorocznych kandydatów na rzecznika narodowości polskiej znalazło się również moje nazwisko, co jest dla mnie ogromnym zaszczytem.

Za najważniejsze zadania rzecznika uważam:

- reprezentowanie w węgierskim parlamencie interesów całej narodowości polskiej,
- wypracowanie dobrych kontaktów z węgierskimi i polskimi przedstawicielami państwowymi,
- pielęgnowanie kontaktów z Ogólnokrajowym Samorządem Polskim,
- wszelkie działania na rzecz zbliżenia do siebie wszystkich działających na terenie Węgier samorządów polskiej narodowości, organizacji kulturalnych i pozarządowych.

Nie miałem możliwości poznać dogłębnie obowiązków i zadań rzecznika. Znam jednak obecną panią rzecznik i wiem, że jeśli jest taka potrzeba, interesy polskiej narodowości reprezentuje i realizuje ponad miarę.

Uprzejmie informujemy, że w związku z kwietniowymi wyborami do Zgromadzenia Narodowego Węgier i rozpoczynającym się w październiku powszechnym spisem ludności, będą organizowane następujące spotkania informacyjne:

26.II.2022 16:00 Tatabánya
5.III.2022 10:00 Szolno
12.III.2022 13:00 Edelény

21.III.2022 15:00 Miskolc
26.III.2022 16:00 Budapest
27.III.2022 16:00 Veszprém

OTWARTA GRANICA

ZNOWU WSPÓLNA GRANICA, KTÓRA DLA POLSKICH UCHODźCÓW OKAZAŁA SIĘ ZBAWIENIEM. MARZEC 1939, FOT. ARCHIWUM WŁASNE AUTORA

Radość Budapesztu i Warszawy z faktu, iż po 19 latach przerwy znów mamy wspólną granicę była ogromna. Z tej okazji, mimo ostrej zimy, 16 marca 1939 roku odbyło się uroczyste spotkanie węgierskich i polskich oddziałów wojskowych na karpackiej Przełęczy Tucholskiej. Wtedy jeszcze nie wiadomo, że znów łączące nasze kraje graniczne Przełęcze: Jabłonica (Tatarska), Werecka, Użocka i Tucholska okażą się we wrześniu 1939 roku zbawieniem dla ponad stu tysięcy Polaków

Wydarzenia polityczno-wojskowe w Europie 1938 roku, zdominowane przez krzykliwe i ekspansjonistyczne plany Rzeszy Niemieckiej i faszystowskich Włoch, nie wróżyły niczego dobrego w bliskiej przyszłości. Po bezkarnej aneksji Austrii przez Hitlera (12 marca 1938), ówczesni władcy Niemiec i Włoch pierwszym arbitrażem wiedeńskim (2 listopada 1938) rozstrzygnęli spór terytorialny między Węgrami a Czechosłowacją. Na jego mocy Królestwo Węgier odzyskało południową część Słowacji tzw. Górne Węgry i Ruś Zakarpacką o powierzchni niemal 12 tys. km kw. Były to tereny wówczas zamieszkałe przez 59 proc. rdzennych Madziarów, a które nota bene przez setki lat znajdowały się w granicach Wielkich Węgier, lecz po Wielkiej Wojnie, decyzjami traktatu pokojowego w Trianon (4 czerwca 1920), zostały przydzielone Czechosłowacji.

Egzamin z dziejów braterstwa

Bohaterskim obrońcom Rzeczypospolitej trudno było sprostać hitlerowskiemu agresorowi i jego najpotężniejszej wtedy armii świata. Atak z zachodu i półno-

cy sprawił, że ewakuowano się na Kresy i na południe Polski w kierunku granic z Rumunią i Węgrami. Przebywający jeszcze w broniącej się Warszawie węgierski poseł András Hory 13 września 1939 roku zaapelował do władz swego kraju z sugestią, a właściwie z prośbą, o ułatwienia w przekraczaniu granicy osobom, szukającym schronienia na Węgrzech. I rzeczywiście, z zachowanych relacji świadków wynika, że pierwsi polscy uchodźcy cywilni znaleźli się pod węgierskim niebem już 14 września.

Jednak prawdziwy exodus naszych rodaków – wojskowych i cywilów – zapoczątkowało niespodziewane zajęcie przez wojska Stalina wschodniej Rzeczypospolitej 17 września 1939 roku. W tej dramatycznej sytuacji węgierskie władze z regentem Miklósem Horthym i premierem Pálem Telekim – po dodatkowych uzgodnieniach z ministrami honwedów Károlyem Barthą i spraw wewnętrznych Ferencem Keresztesem-Fischerem – podjęły decyzję, która niebawem zaskoczyła Berlin: polityczny sojusznik Rzeszy Niemieckiej, nie bacząc na konsekwencje, otworzył wę-

gierską granicę przed szukającymi ratunku i pomocy obywatelami państwa napadniętego 1 września 1939 przez uzbrojoną po zęby armię Hitlera. To, oczywiście, znane fakty, ale z uwagi na ich znaczenie i nie tylko ówczesny kontekst polityczny warto je przypominać.

Major Sándor Pálfi, dowódca węgierskiej strażnicy na Przełęczy Jabłoniczkiej, bodaj pierwszy raz w swym żołnierskim życiu znalazł się w sytuacji, w której, wykonując dyspozycje dowódców i przełożonych z Budapesztu, zamiast bronić granicy państwa, wydał rozkaz swym honwedom, by podnieśli szlaban i witali Polaków jak przyjaciół w potrzebie. Nad porządkiem ewakuacji polskich wojskowych na tej przełęczy od 18 września przez kilka dni czuwał gen. bryg. Juliusz Kleeberg, któremu pomagała grupa ponad trzydziestu śląskich policjantów dowodzona przez ppłk. policji Mariana Chomrańskiego. Ślązacy dbali, by również z pojedynczych i kilkuosobowych grup żołnierzy tworzyć zorganizowane oddziały, które w szyku, z godnością i honorem przekraczały granicę.

GRZEGORZ ŁUBCZYK: ABSOLWENT UW, DZIENNIKARZ, AMBASADOR RP NA WĘGRZECH (1997–2001), AUTOR 10 KSIĄŻEK I 6 FILMÓW DOK. ORAZ KILKU WYSTAW O TEMATYCE POLSKO-WĘGIERSKIEJ, OD 20 LAT CZŁOWY POPULARYZATOR FENOMENU WOJENNEGO UCHODŹSTWA POLSKIEGO NA WĘGRZECH ORAZ DOKONAŃ H. SŁAWIKA I J. ANTALLA SEN., INICJATOR I KOORDYNATOR BUDOWY POMNIKÓW WW. POSTACI W WARSZAWIE (2016) I BUDAPESZCIE (2017). ODZN. KRZYŻEM ŚREDNIM Z GWIAZDĄ ORDERU ZASŁUGI RW, HONOROWY OBYWATEL VÁMOSMIKOLA.

Relacje z pierwszej ręki

O pamiętnym, pierwszym dniu na wspólnej granicy pisarz i filozof, piewca Huculszczyzny Stanisław Vincenz w książce „Dialogi z sowietami” m.in. napisał:

„Raniutko 18 września znaleźliśmy się na granicy węgierskiej, na przełęczy zwanej od wieków Tatarską. Tam nad dopływem Prutu, który nazywano Prutec, teren ten wznosi się z wolna, łagodnie, góry i połoniny łaskawie zniżają się i rozszerzają w naturalną bramę, jak gdyby chciały przepuścić zbiegów bez trudu. Od wieków przełęcz Tatarska ułatwiała ucieczkę na Węgry nieraz nawet pokaźnym grupom ludności, które unosząc niewiele mienia, przeważnie z życiem tylko zmykały przed nagłymi nalotami i wyprawami Tatarów (...). I oto my wszyscy raniutko na przełęczy Tatarskiej jak za dawnych czasów”.

Młody chłopak, szeregowy Stanisław Antoni Lorenc z Łaz Rymanowskich, jeden z uczestników tej bezprecedensowej ewakuacji, tak zapamiętał przejście na Węgry:

„Na Przełęczy Tatarskiej nasz porucznik przedstawił nam dwie możliwości: pierwsza, że możemy wrócić do domu, a druga, że możemy przejść przez granicę i zostać internowanymi na Węgrzech. W naszej sytuacji powrót do domu mógł być bardzo niebezpieczny. Ubrany w wojskowy mundur byłbym narażony na strzały lub uwięzienie przez niemieckich lub rosyjskich żołnierzy. Zdecydowałem się na internowanie. Po krótkiej kampanii wojennej wielu z nas postanowiło przejść na Węgry. Sądziłem, że wojna wkrótce się skończy i pewnie święta Bożego Narodzenia spędzimy w domu”.

Dodam, że szeregowy Lorenc w kwietniu 1940 roku, w ramach konspiracyjnej

akcji przerzutów wojskowych z Węgier do armii gen. Władysława Sikorskiego, dotarł do Libanu do Brygady Strzelców Karpackich. Po walkach pod Tobrukiem został w 1943 roku wysłany do Anglii na kurs pilotażu, a po jego pomyślnym ukończeniu jako pilot V Szwadronu Polskich Bombowców odbył kilkadziesiąt lotów bojowych. Po wojnie ukończył tu politechnikę ze specjalnością projektanta silników lotniczych, zaś w 1948 roku z angielską żoną i synem wyemigrował do USA, gdzie z sukcesami projektował m.in. reaktory nuklearne – oto jeden z polskich losów.

Na swej granicy Węgrzy wzniesli bramę tryumfalną z polskim napisem „WITAMY”, co przeczyło rozpowszechnianym przez niemieckich agentów informacjom, że okrutni i podstępni Madziarzy tylko czekają, by wziąć uchodźców w swe szpony, że zabierają pieniądze, dokumenty, ubrania, cenne rzeczy osobiste. Niestety, kilka tysięcy osób uległo czarnej propagandzie dywersantów i sprzed widocznej już granicy zawróciło. Zdecydowana większość tym mrocznym opowieściom nie uwierzyła i postanowiła szukać ratunku u Węgrów. Byli jednak wśród nich i tacy, którzy dla swego bezpieczeństwa do rozpalonych ognisk wrzucali pieniądze oraz dokumenty osobiste i książeczki wojskowe. W miarę zbliżania się do węgierskich strażnic panował chaos. Jak było? Najlepiej to opowie Alina Wasilewska, córka walczącego z Niemcami w okolicy Tarnowa majora 38 pp z Przemyśla:

„(...) Zatarasowanie szos autami i wozami konnymi powodowało zatory nie do opanowania; wojsko pomieszało się z ludnością cywilną; panował chaos i obezwładniające uczucie rozpacz. Odczucie dramatyzmu naszego położenia osłabione było przez silne wyczerpanie fizyczne i psychiczne. Chciało się spać, stracić świadomość tego, co dzieje się wokół nas. Ludzie szlochali,

modlili się, chowali na pamiątkę grudki polskiej ziemi, niektórzy żołnierze z rozpaczą rozstawali się z bronią. Wreszcie jednak zapanowała cisza. Pierwszy raz od dwóch tygodni nie było słychać odgłosów wojny, warkotu niemieckich samolotów i huku bomb. Z tamtych chwil pamiętam jeszcze długi szereg ludzi przyjaźnie uśmiechniętych, z koszmami owoców, chleba i dzbanami mleka. Byli to Węgrzy...”.

Z oficjalnie i szeroko otwartych przed Polakami przejść granicznych w dniach 18–25 września skorzystali zarówno wojskowi, jak i cywile. Wśród tych drugich sporą część stanowiły dzieci i kilka tysięcy nastolatków. Nie brakowało pojedynczych żołnierzy z rozbitych oddziałów po ciężkich walkach z Niemcami. Z formacji, które żegnały Polskę w miarę zorganizowany sposób, byli to m.in. żołnierze z ośrodków zapasowych: 3 Pułku Artylerii Ciężkiej, 14 Pułku Artylerii Lekkiej i 52 Pułku Piechoty; z Oddziałów Tyłowych: 2 i 9 Pułku Ułanów, 11 Karpackiej Dywizji, 11 Pułku Artylerii Przeciwlotniczej oraz 49 i 53 Pułku Piechoty; z Batalionu Saperów Kolejowych, a także jednostki Korpusu Ochrony Pogranicza, funkcjonariusze Policji Państwowej, 5 Batalion Telegraficzny, 9 Szpital Wojskowy z personelem medycznym, część 6 Pułku Strzelców Podhalańskich, pracownicy Rejonowej Komendy Uzupełnień ze Stryja, jak również Sztaby Dowództw Okręgów Korpusów: Poznań, Kraków, Przemyśl i Łwów.

Mimo wielu bitew z hitlerowcami zdecydowanie najlepszy stan bojowy zachowały dwie formacje: 10 Brygada Kawalerii Zmotoryzowanej, dowodzona przez płk. Stanisława Maczka i oddziały wchodzące w skład 3 Brygady Strzelców Górskich, choć ta poniosła spore straty w walkach z Niemcami na linii Sanu i na Przełęczy Dukielskiej. Pierwsze dni na węgierskiej ziemi opisał Stanisław Maczek – już wtedy słynny, choć jeszcze nie

generał - w swojej książce „Od podwoły do czołga”:

„WĘGRY. W cichej zakarpaciej wiosce, już po stronie węgierskiej, zapadłem w zbawczy, dzień i noc trwający sen. Nie budził mnie warkot silników ani huk bomb lotniczych i odgłosy ognia artylerii, nie budziły telefony i monotony głos telefonisty, tupot nóg gońców, ani szemrane rozkazy, przerywane głośniejszymi okrzykami. Nie budziła troska o rodzinę, bo ta była cała i zdrowa w zasięgu kilku kroków.

Tych 18 dni i nocy nieprzespanych lub niedospanych, w ciągłym napięciu nerwów, wyczerpały mnie do ostatka i stępiły wrażliwość i moc objęcia myślą rozmiarów naszej klęski. Spać - spać - i nie myśleć o niczym, to jedno wiedziałem. Dopiero po kilku dniach wróciły te »kochane« troski i obsiadły, jak muchy w wiejskiej chacie porzucone po jadłe naczynia. Co dalej? Jak dalej? Gdzie ta armia polska...”.

Od 60 do 140 tysięcy

Trudno precyzyjnie określić liczbę Polaków, którzy znaleźli schronienie na Węgrzech. Według Józsefa Antalla, kierownika rządowego Urzędu ds. Uchodźców Wojennych od jesieni 1939 do marca 1944 roku tj. do okupacji Węgier przez wojska Hitlera, państwo węgierskie udzieliło pomocy około 140 tys. naszych rodaków. Taka liczba figuruje w wydanej w Budapeszcie w 1946 roku publikacji książkowej „Lengyel menekültek Magyarországon a háború alatt” (Polscy uchodźcy na Węgrzech podczas wojny) ze wstępem napisanym właśnie przez

Antalla. Takie też dane przekazali Węgrzy uczestnikom paryskiej konferencji pokojowej.

Włoska gazeta „Giornale d'Italia” w wydaniu z 21 września 1939 roku opublikowała korespondencję specjalnego wysłannika na Węgry, w której m.in. donosiła: „Na węgierskie terytorium przybyło ponad 70 tys. polskich wojskowych. Liczba uchodźców cywilnych jest niewielka”. A to przecież był dopiero trzeci dzień masowej ewakuacji Polaków od otwarcia przed nimi granicy Węgier w Karpatach.

Od tego czasu w kolejnych miesiącach i latach Polacy nadal różnymi szlakami i sposobami przeprawiali się na Węgry, co potwierdzają m.in. relacje wielu z nich w pokaźnym tomie „Wspomnienia polskich uchodźców na Węgrzech w latach 1939-1945” (Warszawa 1999) pod red. Jana Stolarskiego. Po apelach gen. Władysława Sikorskiego od 6 listopada 1939 roku do połowy 1940 roku z okupowanej przez dwóch najeźdźców Polski niemal codziennie wyruszało do Francji od kilkudziesięciu do kilkuset osób. Droga wiodła przez Słowację i Węgry. Zdecydowana większość z nich nie była przez Węgrów ewidencjonowana. Dodajmy, że jesienią 1943 roku, gdy w tzw. Generalnym Gubernatorstwie nasiliły się prześladowania Żydów, na Węgry dotarła ostatnia fala uchodźców z Polski licząca około 5 tys. osób. Były to głównie osoby z południa Rzeczypospolitej, wśród nich setka żydowskich sierot, dla których Henryk Sławik i József Antall założyli w miejscowości Vác Sierociniec Dzieci Polskich Oficerów.

Ppłk policji śląskiej Marian Chomrański, towarzyszący gen. bryg. Stefanowi Dembińskiemu podczas spotkania z premierem Pálem Telekim, na którym omawiano zasady i warunki pobytu na Węgrzech polskich żołnierzy, podaje ogólną liczbę naszych uchodźców zbliżoną do ocen Antalla, choć nieco niższą. Chomrański miał dużą wiedzę w tej kwestii, gdyż kierował działem ewidencji w Przedstawicielstwie Żołnierzy Polskich Internowanych w Królestwie Węgier, a także był jednym z polskich uchodźców, delegowanych przez nasze władze uchodźcze do pracy w węgierskim Centralnym Urzędzie Kontroli Cudzoziemców (KEOKH). W opracowaniu z 1947 roku, znajdującym się w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Marian Chomrański napisał:

„Na podstawie częściowo zachowanych dokumentów ilość tę można określić na 120-130 tys. osób, w tym ok. 25 proc. to uchodźcy cywilni (...) W okresie masowej ewakuacji tzn. do czerwca 1940 roku, władze węgierskie obliczają, że Węgry opuściło ok. 110 tys. Polaków. Cyfrę tę można uznać za bardzo prawdopodobną, gdy weźmie się pod uwagę, że ok. 50 tys. osób, które w końcu września i w październiku, 39 po kilkudniowym pobycie przeszło przez Węgry bez żadnej ewidencji i zatrzymywania się w obozach. Reszta przeszła granicę już w czasie, gdy obozy były zorganizowane w efekcie systematycznej (i konspiracyjnej - przyp. aut.) akcji ewakuacyjnej (przerzutowej - przyp. aut.). Do tej reszty należy też zaliczyć pewną ilość uchodźców, którzy nielegalnie przychodzili z Rumunii i również przez Węgry przedostawali się do Jugosławii i dalej”.

W podane wyżej liczby powątpiewają historycy, opierający się wyłącznie na zachowanych dokumentach; przyznają jednocześnie, że są one niekompletne. Np. dr István Lagzi, który nota bene wiele uczynił dla upowszechniania wiedzy o uchodźstwie, stan Polaków określił na ok. 60 tys. osób. Nie uwzględnił on jednak faktu, że uchodźcy przekraczali węgierską granicę niczym wielka fala powodziowa. W tej niezwykle wówczas sytuacji dokładnym ewidencjonowaniem uchodźców nikt się nie zajmował. Było to zresztą w interesie propolskich władz Węgier, by krzywo patrzący na ich zachowanie wobec Polaków hitlerowski Berlin wiedział jak najmniej. Zorganizowanie zaś w ponad dwustu obozach (!) w miarę normalnych warunków do życia trwało nie raz kilka tygodni, a nawet dłużej. Potwierdziła to osoba dobrze zorientowana w tej kwestii - płk dypl. Zoltán Baló, szef XXI Departamen-

tu Jeńców Wojennych i Internowanych Ministerstwa Honwedów. W wydanych po wojnie „Wspomnieniach z 1939 roku o internowanych żołnierzach polskich” napisał:

„Sporządzenie ewidencji internowanych było zajęciem dość pracochłonnym. Minęło wiele czasu zanim przygotowano odpowiednią dokumentację i druki. Karty rejestracyjne zostały wypełnione w listopadzie, a w obozach jeszcze później. Karty te z dużym opóźnieniem docierały do mojego biura, gdzie były kompletowane i liczone. Polacy dość wcześnie zaczęli uciekać z obozów tak, że zanim karty ewidencyjne zdążyono wypełnić i policzyć, internowanych było już o wiele tysięcy mniej”.

Baló dodał, że aż do marca 1944 roku, tj. do zajęcia Węgier przez wojska niemieckie, polscy uchodźcy stale napływali z Generalnego Gubernatorstwa i obszaru okupowanego przez Sowie-
tów. Ich dokładnej liczby i on nie był w stanie podać.

Fakt opóźniania ewidencjonowania Polaków, zwłaszcza tych w mundurach, potwierdził w swych pamiętnikach József Antall:

„Jeszcze w 1939 roku ustaliliśmy z pułkownikiem Baló, że – dopóki będzie to możliwe – potraktujemy ewidencję polskich wojskowych dość swobodnie, z przymróżeniem oka. Będziemy musieli działać ze szczególną ostrożnością, ale manewr ten umożliwi nam przenie-

sienie wielu internowanych żołnierzy polskich z ewidencji wojskowej do ewidencji uchodźców cywilnych (...) Dzięki temu porozumieniu ułatwiliśmy ucieczki internowanych żołnierzy na Zachód do organizowanego we Francji wojska polskiego”.

Nawet jeśli nie 140-150 tys., lecz około 100 tys. liczyło wojskowe i cywilne uchodźstwo polskie na Węgrzech w latach 1939-1946, to wciąż jest to liczba imponująca. Zdzisław Antoniewicz, aktywny działacz organizacji uchodźczych, a jednocześnie kronikarz tamtych wydarzeń stwierdził, że bratnie Węgry przyjęły w swych granicach co najmniej 100 tys. Polaków.

Co dalej z tyloma uchodźcami?

Dla władz Królestwa Węgier otwarcie granicy przed polskimi uchodźcami było niebywale odważną decyzją polityczną z uwagi na ówczesną sytuację międzynarodową i ich relacje z Niemcami. Stworzenie jednak warunków do życia tylu niespodziewanym gościom postawiło przed rządem premiera Telekiego, ale też przed władzami lokalnymi, organizacjami sympatyzującymi z Polakami i społeczeństwem jeszcze trudniejsze zadanie. O tym zaś, jak Węgrzy radzili sobie z tym **wyzwaniem, spróbuję opowiedzieć w następnych odcinkach tego cyklu.**

JUŻ NA WĘGRZECH. JEDEN Z PIERWSZYCH POSIŁKÓW Z ŻOŁNIERSKIEGO KOTŁA. FOT. ARCHIWUM WŁASNE AUTORA

GRANICA POLSKO-BIAŁORUSKA, 2021 FOTO: KAROL GRYGORUK / RATS AGENCY

„PISZESZ O LUDZIACH STOJĄCYCH W OBLICZU ŚMIERCI I PYTAŚZ, CZY MAMY OBOWIĄZEK IM POMÓC?”

24 lutego 2022 roku Rosja zaatakowała Ukrainę i w ciągu jednego tygodnia Polska udzieliła schronienie ok. 1 milionu ludziom uciekającym przed wojną. Jednocześnie 2 marca, zaledwie 6 dni po wybuchu wojny w Ukrainie, w życie weszło rozporządzenie MSWiA z 28 lutego o przedłużeniu stanu wyjątkowego na polsko-białoruskiej granicy do 30 czerwca 2022. Oznacza to, że w kolejnych miesiącach nie będzie można wjechać na teren przygraniczny ani dziennikarzom, ani pomocy humanitarnej. 5 marca br. Rzecznik Praw Obywatelskich, Marcin Wiącek wystosował list do MSWiA z prośbą o wstrzymanie stosowania pushbacków i wydawanie postanowień o opuszczeniu terytorium RP na granicy polsko-białoruskiej, a następnie o podjęcie działań w celu wyeliminowania tych procedur z polskiego porządku prawnego.

W pomoc uchodźcom angażuje się nie tylko polskie społeczeństwo, ale także wielu Polaków mieszkających poza granicami kraju. 5 marca br. członków grupy na FB „Polacy&Polonia na Węgrzech” poprosiliśmy o wypowiedź na następujące pytanie:

Czy Waszym zdaniem istnieje różnica między pomocą uchodźcom z objętej wojną Ukrainy i pomocą uchodźcom z polsko-białoruskiej granicy? Jeśli tak, dlaczego?

Maria Sitnicka: „Teraz tym bardziej widać tę ogromną różnicę, bo na Ukrainie jest wojna. Uchodźcy z białoruskiej granicy, to była prowokacja Rosji wykonana rękami Łukaszenki. Sprowadzał tych biednych ludzi mając kłamstwem, które polegało na tym, że mieli obieć legalne przejście przez granicę i zapewniony przejazd autokarami dalej na zachód. Oni poniekąd dobrowolnie sprzedawali swój dobytek, aby uzbierać na bilety, ale tylko w jedną stronę. Dopiero tu, przy granicy, spotkało ich piekło. Nic i nikt nie czekał tu na nich, nic nie było zapewnione. Jakąś część tych ludzi udało się przejść, nawet załatwić legalne papiery. Niestety władze polskie nie popisały się ani organizacją, ani empatią; co gorsze nawet utrudniano, wręcz zabraniano pod groźbą kary, organizacjom pozarządowym i wolontariuszom udzielać pomocy. A same służby porządkowe też okazały sporo brutalności. W przypadku Ukrainy sprawa dotyczyła okropnego konfliktu zbrojnego wywołanego bezpodstawnie przez Rosję. Jest to bezprawna, bestialska i brutalna napaść na niepodległe państwo. Ukraińców nikt nie namawiał na wyjazd ze swojego kraju, oni po prostu musieli uciekać przed śmiercią. Jedno co łączy te dwa exodusy, to potworna prowokacja Rosji w celu destabilizacji porządku w Europie. W chorych urojeniach Putina wyrósł chory plan stworzenia super mocarstwa, a chęć realizacji tego planu nie miała żadnych hamulców”.

Maja Wanot: „W moim odczuciu, nie ma żadnej różnicy. Pomaganie ludziom, czy z granicy z Białorusią czy z Syrii, czy z Ukrainy, jest lub powinno być naszym podstawowym obowiązkiem!”

Sama dobrze wiesz, ilu ludzi było pod Ambasadą RP, kiedy był problem na granicy z Białorusią...

I zadam teraz przewrotne pytanie, a gdyby teraz nagle zwykli Rosjanie musieliby uciekać, hmmm???? (Zaznaczam, pytanie jest retoryczne)”

Renata Firka: „Hej, jeśli te osoby pochodzą np. z Syrii i już przebywały w bezpiecznym kraju (np. Turcja) i uzyskały tam status uchodźcy, to wg Konwencji Genewskiej nie mogą się już starać o taki status w innym państwie. Więc to jest ta różnica. Jeśliby bezpośrednio z Syrii przyjeżdżali do Polski (czy innego kraju EU) to oczywiście nie możemy ich odrzucić. Ogólnie Maria Sitnicka napisała, myślę, dobre podsumowanie na ten temat”.

Karolina Cartwright: „W moim odczuciu różnica jest taka: w przypadku uchodźców z granicy polsko-białoruskiej pierwszy zaangażował się Polski rząd, a w przypadku uchodźców z granicy polsko-ukraińskiej to był zryw zwykłych obywateli i już tego (nawet jeżeliby rząd chciał) nie dałoby się zatrzymać. Uchodźca to uchodźca. Jeżeli zaczniemy ich grupować, to nie różnimy się o wiele bardziej od nazistów z II wojny światowej”.

Maria Sitnicka: Karolina Cartwright „ale w jakim sensie polski rząd się zaangażował na białoruskiej granicy?”

Karolina Cartwright: Maria Sitnicka „Chodziło mi, że się „zaangażował” - zablokował granice i nikt z obywateli nie był

w stanie pomóc. W przypadku Ukrainy, obywatele ruszyli pierwsi i od razu zorganizowali miejsca do noclegów, zbiórki ubrań i jedzenia, konwoje na Ukrainę, a nawet pracę i szkoły. Pokazali prawdziwą polską gościnność, bez uprzedzeń co do koloru skóry czy narodowości”.

Maria Sitnicka: Karolina Cartwright „No może nie do końca tak było, bo jak zwykle ludzie byli pierwsi niż służby, ale właśnie po pojawieniu się służb z jednej strony przeganiali uchodźców, a z drugiej tych, co chcieli pomóc. Problem był taki, że Białorusini przepychali przez „zieloną” granicę, bo nie chodziło im przecież o pomoc, dobro dla tych uchodźców, tylko zrobić zamieszanie. Nocami i tak wolontariusze, mimo zagrożenia szli i pomagali”.

Przemek P-a: Karolina Cartwright „Gdyby rząd nie otworzył granicy, przed agresją Putina, nie wysłał pism do wojewodów z prośbą o podanie i przygotowanie liczby miejsc noclegowych to nicy z pomocy obywateli. Rząd zachował się bardzo profesjonalnie i wyprzedzająco, wysłano WOT na granicę, rozpoczęto organizowanie miejsc noclegowych na wiele dni przed atakiem wojsk Putina. Zaczęto się szykować na wiele dni przed nadejściem uchodźców, wyciągnięto wnioski z sytuacji na Białoruskiej granicy.

Opowiadasz straszne koczowały i widać, że wiedzy w temacie nie masz żadnej, gdyby nie przygotowania logistyczne do przyjęcia migrantów na wiele dni przed atakiem taka pomoc, na taką skalę, nie byłaby możliwa i nie przyjęlibyśmy prawie miliona ludzi. Należą się wielkie brawa dla polskiego rządu”. (red. - tu autor podaje jako źródło link do artykułu z 13 lutego w wydaniu online „Rzeczpospolitej”).

Marcin Waśkiewicz: „Jest. Z Białorusi przychodzili migranci, których Putin wysłał, a z Ukrainy uchodźcy, którzy uciekają przed Putinem. Naprawdę nie wiem, dlaczego w ogóle padło to pytanie. Kto was wysłał z tym pytaniem? Ten krety, który latał z torbą ikeowską przy granicy?”.

Marcin Waśkiewicz: „Druga różnica. Migranci z Białorusi chcieli przekroczyć granicę nielegalnie. Uchodźcy z Ukrainy przechodzili przez legalne punkty graniczne”.

Irenka Harangi: „Migranci z Białorusi i uchodźcy z Ukrainy - ludzie szukający schronienia przed wojną to są tematy, które w moim odczuciu nie powinny nawet znaleźć się w jednym pytaniu... Ci z Białorusi zostali tam wysłani przez nieodpowiedzialną propagandę, Ukraińcy walczą o przetrwanie i chcą normalnie wrócić do domów”.

Sławek Zabagło: „Jest wiele różnic, to prawda. Uchodźców z Syrii i wszystkich innych ludzi okłamanych i wysłanych de facto przez Putina w celu destabilizacji Europy rząd Polski traktował w sposób uwłaczający wszelkiej godności ludzkiej i gwałcący prawo międzynarodowe, podczas gdy obecnie ten sam rząd czyni realne kroki, aby uchodźców przyjąć. Na granicy białoruskiej postawił zasieki, skazując ludzi, całe rodziny wymęczone tułaczką, na koczowanie przez wiele tygodni w nieludzkich warunkach, a często na śmierć z wycieńczenia,

zimna i głodu. I winnymi tej zbrodni humanitarnej są nie tylko Łukaszenka i Putin. Granica ukraińska jest z kolei otwarta i uchodźcy mają swobodny wstęp na terytorium Polski.

Różne jest też nastawienie Polaków. Najpierw przez lata straszono ich „migrantami”, potem pod karą zabroniono pomagać uchodźcom, odcięto drogę do rzetelnej informacji. Pomimo współczucia ludność była wobec uchodźców nieufna, bała się pomagać. Teraz wolno i należy się angażować w pomoc.

Nie można pominąć faktu, że uciekinierzy znad granicy białoruskiej pochodzili z innego kręgu kulturowego, nie mówili „po naszemu”, wywoływali umiejętnie podsycany strach i nie zawsze uciekali przed wojną, podczas gdy Ukraińcy są do nas podobni, można ich zrozumieć, przyzwyczailiśmy się już do ich obecności w Polsce, więc i łatwiej pomóc im w potrzebie.

Ważne jest też to, że wojna w Syrii toczy się „gdzieś daleko” i (pozornie) nie dotyczy nas bezpośrednio. Informacje o niej są jednymi z codziennych informacji o konfliktach w dalekim świecie. Wojna na Ukrainie natomiast toczy się zaraz za granicą. Niebezpieczeństwo konfliktu dotyczy bezpośrednio także i Polski.

Zrozumiałe jest więc odmienne podejście do uchodźców z daleka i z bliska. Ale postawione pytanie ma też szerszy, humanitarny aspekt. Wszyscy jesteśmy ludźmi. Wszyscy mamy jednakowe prawo do życia, do nauki, do pracy. Nie wolno nam odmawiać pomocy ludziom z uwagi na ich kolor skóry czy flagi. Tak, tak, nawet gdyby to była flaga białoniebiesko-czerwona! Obywatele żadnego kraju nie ponoszą odpowiedzialności za decyzje swoich przywódców, gdyż nawet wybierając ich nie legitymizują ich przyszłych, nierzadko szaleńczych czynów.

Z tego punktu widzenia nie ma różnicy pomiędzy Syryjczykiem i Ukraińcem, którzy uciekają przed wojną. Nie różnią się też odczuwaniem głodu i bólu, ani pragnieniem przetrwania, przeżycia. Tak samo martwią się o swoje dzieci. Tak samo pragną lepszego świata.

Nie różnią się niczym od nas...”

Maria Sitnicka: Sławek Zabagło „Prawie ze wszystkim się zgadzam. Wyjątkiem jest brak odpowiedzialności wyborców, absolutnie nie można się z tym zgodzić. Głosowanie to nie jest czynność mechaniczna. Jeśli ulega się populistycznym hasłom, a nie używa rozumu, to trzeba ponieść konsekwencje. Podstawowa wiedza historyczna i odrobina refleksji i nie popełni się błędu w wyborze. Tyle filmów jest o genezie faszyzmu i cooo? Oglądamy je a później idziemy i głosujemy na faszystujące partie, tylko dlatego, że mają piękne obietniki”.

Sławek Zabagło: Maria Sitnicka „Ja napisałem, że: „Obywatele (...) nawet wybierając ich nie legitymizują ich przyszłych, nierzadko szaleńczych czynów.” Dyktatorzy wybierani w demokratycznych wyborach uzurpują sobie prawo do zmiany swych obietnic ciągle powołując się na mandat udzielony im przez większość wyborców. Jest to wypaczenie zasad demokracji, ale winnymi tego ciągle nie mogą być oszukani przez

despotę wyborcy! Nie zgadzam się na to, aby odpowiedzialnością za ludobójstwo Putina obarczać naród rosyjski”.

Aleksandra Hevizi: „Status uchodźcy zdobywasz w pierwszym bezpiecznym kraju. Jeżeli przemieszczasz się z „kraju do kraju” (i zakładam, że uchodźcy z Syrii też chcą tylko przez Polskę przejść) to nie jesteś uchodźcą, a emigrantem ekonomicznym. Tu natomiast przemieszczanie się bez dokumentów tożsamości przez pół Europy (co często ma miejsce) nie powinno mieć racji bytu. Najgorsze jest to, że Ci ludzie zostali wykorzystani do rozgrywek politycznych i dodatkowo zapłacili za przejście np. przez Białoruś. Niestety cofnąć się nie mogą, bo Białoruś otworzyła drogę w jedną stronę, a cofnięcie równa się może nawet i śmierci... ale czy my możemy sobie pozwolić na ich przyjęcie i czy mamy taki obowiązek?”

Marta Ko: Aleksandra Hevizi „Zgadzam się z większością Pani wypowiedzi i pozwolę sobie odpowiedzieć na ostatnie pytanie. Tak, mamy taki obowiązek moralny i tak, możemy sobie na to pozwolić - co pokazuje przyjęcie 1mln uchodźców z Ukrainy w ciągu zaledwie jednego tygodnia (kto by pomyślał, że to jest logistycznie możliwe?). A jednak! Z problemami i nie idealnie, ale stało się, głównie dzięki pospolitemu ruszeniu narodu. Ludzie, o których Pani pisze owszem, zostali wykorzystani do rozgrywek politycznych, ale faktem jest że skoro są na polskiej granicy to mamy humanitarny obowiązek przyjęcia i potraktować ich zgodnie z prawem, tzn. sprawdzić ich status (część być może odesłać) i zapewnić humanitarne minimum. Nie do przyjęcia są dla mnie działania naszego państwa, takie jak stawianie zasieków na granicy i zostawianie ludzi w lesie na mrozie. Jeśli Białoruś się nimi nie opiekuje i zostawia ich w takiej sytuacji, powinniśmy być „bigger people” a nie „równać standardów w dół”. Niestety państwo polskie mimo ciągnącego się od lat kryzysu migracyjnego (2015) kompletnie ignorowało temat i jest zupełnie nieprzygotowane na tego typu sytuację o czym świadczy np. bardzo mała ilość miejsc w ośrodkach dla uchodźców i ciągnące się miesiącami rozpatrywanie spraw. Polska jest niestety administracyjnie nieprzygotowana do takich sytuacji i nie widzę woli szukania humanitarnych rozwiązań tej sytuacji”.

Sławek Zabagło: Aleksandra Hevizi „Chyba wystarczy, jeżeli zacytuję: „cofnięcie równa się może nawet i śmierci... Ale czy my możemy sobie pozwolić na ich przyjęcie i czy mamy taki obowiązek?”

Aleksandra Hevizi: Sławek Zabagło „No i zacytowałeś... a ta zdenerwowana mina totalnie zbędna. Pozdrawiam x”.

Sławek Zabagło: Aleksandra Hevizi „Zdenerwowana mina jest komentarzem właśnie. PISZESZ O LUDZIACH, w tej liczbie być może (kiedyś) także o mnie i mojej rodzinie. A może o sobie i swojej rodzinie... O ludziach stojących w obliczu śmierci. I pytasz, czy mamy obowiązek im pomóc... Czy ktoś będzie miał obowiązek nam pomóc?”

Dziękujemy wszystkim za włączenie się do dyskusji!

CZARNY CZWARTEK

EMILIA KOVALCSIK
LIFE & BUSINESS COACH

Tydzień zaczął się dobrze. Wszyscy wreszcie wyleczyliśmy się z przeziębień, omikronów i innych sezonowych paskudztw, dzieci poszły do szkół a do tego wiosna zaczęła jakby śmielej sobie poczynać (pojawily się pączki listków na migdałowcu w moim ogrodzie). We wtorek jeszcze objadałam się pysznych pączków u Majesko w miłym towarzystwie i przy dobrej kawie. Tak, tydzień zdecydowanie zaczął się dobrze. Ale już w czwartek wszystko się zmieniło.

Dzisiejszy felieton miał być o dniu kobiet i przyjaźni – moje dwa ulubione zagadnienia chyba – ale dziś już, te tematy wydają się być nie na miejscu. Bo w czwartek wszystko się zmieniło i świat, który znamy, przestał istnieć – w czwartek, **24go lutego 2022, rozpoczęła się wojna.**

To chyba jeden z najgorszych dni dla ludzi naszego pokolenia, niespodziewany i nie do uwierzenia. Nie wiem jakie uczucia u Was dominują – u mnie jest strach a do tego bezsilność i wkurzenie. Łzy same się zbierają.

Wczoraj, gdy rosyjskie czołgi jechały w stronę Charkowa, oglądałam relację CNN stamtąd. Reporterka była z kamerą na stacji metra w Charkowie, gdzie zebrały się setki ludzi poszukujących schronienia przed atakami z powietrza. Dzieciaczki w kolorowych kombinezonach i czapczkach siedziały na kocykach na ziemi, wokół krzętały się kobiety próbujące tym dzieciom zapewnić rozrywkę – wiecie, jak to jest z kilkulatkami. I pomyślałam, jak cholernie ciężko musi im z tym być i ile siły wymagać musi takie zajęcie – pogodna twarz, gdy w sercu burza. Stacja

metra pełna ludzi, zupełnie takich jak my, w zimowych kurtkach i czapkach, z telefonami przy uszach i nieobecnym trochę wzrokiem. **Tyle że oni nie pędzą do pracy, ale ratują swoje życie.**

Siedziałam dziś rano i rozglądałam się po mieszkaniu – co bym zabrała, gdybym musiała uciekać? Czego byłoby mi najbardziej żal? Tyle pracy i energii wkładamy w to, aby zbudować nasze dobre, bezpieczne przestrzenie, ciepłe kuchnie i przytulne sypialnie, tylko, że nie da się ich zabrać. A poza tym, dokąd mielibyśmy uciekać i jak? Ktoś może powiedzieć, że jestem panikarą i nie ma co budować czarnych scenariuszy. Moje poranne rozważania to nie jest to wyraz mojej paniki i czarnowidztwa, ja po prostu lubię być przygotowana, lubię mieć plan. A teraz nie mam, bo nie przypuszczałam, że kiedykolwiek będę musiała mieć plan na wypadek wojny.

Pewnie wszyscy pamiętamy opowieści naszych dziadków, o tym co przeżyli w czasie wojny; słuchałam tych historii zawsze z niedowierzaniem i ulgą, że to wszystko przeszłość i że nie wróci.

Wszyscy też pewnie naczytaliśmy się w szkole o potwornościach, zniszczeniach i ludzkich tragediach; czasem wydawało się, że ileż można... świat idzie do przodu, a my o tej wojnie i wojnie. Wszystko po to, aby pamiętać i nigdy więcej nie pozwolić na powtórkę z historii. Widać nie wszyscy czytali to, co my; zestaw lektur Putina musiał obejmować inne tematy.

23-go sierpnia 1989 roku, dwa miliony ludzi z Litwy, Łotwy i Estonii utworzyło żywy łańcuch łączący te kraje, by przekazać światu pragnienie ucieczki ze Związku Radzieckiego. Połączyli serca, ręce i energię by pokazać swój sprzeciw w 50. rocznicę ustaleń paktu Ribbentrop-Mołotow. **Łańcuch Bałtycki ciągnął się przez ponad 600 kilometrów i nie był przerwany w jednym choćby miejscu!** W ani jednym centymetrze! Krzyk rozpaczy, wołanie o wolność i solidarność.

W 2009 roku Łańcuch Bałtycki został wpisany na listę UNESCO Pamięć Świata. Dziś szczególnie pamiętamy, że potrzebujemy solidarności, musimy trzymać się razem, musimy powstrzymać tę wojnę, bo ona dotyka i dotknie nas wszystkich. Tę wojnę wypowiedział tyran, który w imię realizacji chorych, imperialistycznych snów zagraża nam wszystkim. Nie chcę żyć w świecie rządzonym przez Putina i jemu podobnych dziadów.

Pomagajmy Ukrainie i jej mieszkańcom jak tylko się da: otworzymy serca i portfele, jeśli nie możemy pomóc inaczej; nie rozpowszechniamy fałszywych wiadomości. W sieci można znaleźć informacje o zbiórkach odzieży, jedzenia, sprzętu oraz pieniędzy, każdy gest się liczy (Polska Akcja Humanitarna, Ukraiński Ruch Kobiet Weteranek, Szpitalnicy na froncie, Voices of Children, węgierska grupa na Facebooku Segítségnyújtás (Ukraina)).

Nie bądźmy bezczynni!

OD LEWEJ: ANDRZEJ WESOŁOWSKI, ALICJA NAGY, KORINNA WESOŁOWSKI I ÁLDONA HÉJJ, ISASZEG, 2018 FOT. ZE ZBIORÓW ALICJI NAGY

ANDRZEJ BOLESŁAW WESOŁOWSKI 1937-2022

Rodzina Andrzeja Wesołowskiego pochodzi z Izabelina, położonego koło słynącego z wyrobu mebli Swarzędza, w woj. poznańskim. Andrzej urodził się 18 maja 1937 roku w Gdyni jako pierwszy syn z drugiego małżeństwa swojego ojca. Miał dwie siostry i dwóch braci: Hankę, Jagodę, Józka i Wieśka. Spośród nich żyje tylko Jagoda.

Po wybuchu wojny Andrzej wraz z Hanką pojechali do rodziny koło Poznania, później dołączyli do rodziców i Józka oraz brata matki w Warszawie, gdzie przeżyli Powstanie. Ojciec rodziny został wywieziony przez Niemców do obozu w Buchenwaldzie. Hanka i Józek trafili do obozu pracy. Matkę jego wraz z malutką Jagodą (urodzoną w maju 1944), brata matki i jego żonę udało się uratować z ciężarówki, wiozącej Polaków do niemieckiego obozu przejściowego Dulag w Pruszkowie - a stamtąd pewnie do obozów koncentracyjnych - w zamian za złoty zegarek.

Po zakończeniu wojny rodzina odnalazła się w Warszawie. Ostatniego wieczora, przed wyjazdem nad morze, ojciec Andrzeja wrócił z obozu koncen-

tracyjnego. W Gdyni dom rodzinny był zburzony, w związku z tym zdecydowali, że osiedlą się w Łebie. Andrzej Wesołowski szkołę średnią skończył w Lęborku, a studia w Gdańsku. Tu poznał najbliższą koleżankę, Ludkę. Po studiach zaczął pracę w Zakładach Chemicznych Azoty Oświęcim.

W 1961 roku przyjechał z kolegami na wczasy nad Balaton, gdzie poznał 16-letnią Marikę. Po pięciu latach znajomości pobrali się 18 sierpnia 1966 roku. Na Węgry przyjechał na stałe w 1971 roku i już po paru miesiącach nawiązał kontakt z Polonią, angażując się w działalność Polskiego Stowarzyszenia Kulturalnego im. J. Bema, wówczas jedynej organizacji polonijnej na Węgrzech.

W 1972 urodziła się ich córka Korinna, a wiele lat później - również tutaj - powitali na świecie wnuka Jonathana. Te chwile były najpiękniejsze w jego życiu.

Na Węgrzech najpierw był zatrudniony w fabryce Villamos Szigetelő és Műanyag, a następnie w przedstawicielstwie handlowym NIKEX. Później - aż do emerytury - pracował razem ze swoim

najlepszym przyjacielem Jurkiem Kalinowskim, ojcem chrzestnym Korinny w firmie Polimex-Cekop. Uczestniczył w budowie cementowni Beremendi Cementművek, wszystkich cukrowni na Węgrzech, zakładów Törley Pezsgőgyár, zakładów winiarskich Budafoki Bor kombinát i zakładów produkcji wyrobów czekoladowych na Węgrzech.

W „Bemie” chętnie działał. Najpierw trafił do zarządu, a w latach 1985-88 i 1994-97 był prezesem Stowarzyszenia. Później, aż do 2019 roku, uczestniczył w pracy organu przedstawicielskiego. Zorganizował trzy pielgrzymki węgierskiej Polonii do Rzymu, podczas których odbywały się audyencje u Papieża Jana Pawła II. Wśród nich jest najsłynniejsza pierwsza pielgrzymka z krajów za „żelaznej kurtyny” w 1988 roku. To właśnie po powrocie z niej został wezwany do Ambasady RP w Budapeszcie, gdzie na pytanie „jak on w ogóle mógł sobie coś takiego wyobrazić?” odpowiedział: „Pojechać do Rzymu i nie spotkać się z papieżem, to tak, jak by tam się wcale nie było.” Kolejny raz odwiedził Papieża w 1994 roku, a także w Roku Jubileuszowym 2000. Założył i prowa-

dził Samorząd Mniejszości Polskiej w V dzielnicy Budapesztu Belváros – Lipótváros. Podczas swojej kadencji był inicjatorem odsłonięcia wielu tablic pamiątkowych oraz pomnika św. Kingi w V dzielnicy. W 1995 roku współuczestniczył w powołaniu Ogólnokrajowego Samorządu Mniejszości Polskiej na Węgrzech, w którym był radnym i przewodniczącym w komisji finansów.

Wkład Andrzeja Wesołowskiego zarówno w rozwój życia polonijnego na Węgrzech, jak i współpracę polsko-węgierską został doceniony w Pol-

sce i jego drugiej ojczyźnie. Otrzymał wiele medali i odznaczeń:

- Za zasługi dla Rozwoju Województwa Poznańskiego w 1987,
- Odznaka Honorowa Miasta Poznania, 1987,
- A Szocialista Kultúráért, 1988,
- Złoty Krzyż Zasługi, 1988,
- Medal „30 lat Polskiego Stowarzyszenia Kulturalnego im J. Bema”, 2008,
- Magyarországi Lengyelekért Díj, 2002.
- Krzyż Kawalerski Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej, 2004,
- Medal „50 lat Polskiego Stowarzyszenia Kulturalnego im J. Bema”, 2008,
- Złoty medal Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej, 2010.

Korinna Wesołowski

Andrzej Wesołowski családj a Nagy-lengyelországi vajdaságból, a bútorgyártásáról híres Swarzędz mellett fekvő Izabelinből származik. Andrzej 1937. május 18-án született Gdyniában apja második házasságának első fiúgyermekéként. Két lány- és két fiútestvére volt: Hanka, Jagoda, Józek és Wiesiek. Csak Jagoda él közülük.

A háború kitörése után Hankával Poznań közelében élő rokonokhoz utaztak, később csatlakoztak a szüleikhez, Józsekhez és anyai nagybátyjukhoz Varsóban. Varsóban érte őket a felkelés. Apja családját a németek a buchenwaldi táborba vitték. Hanka és Józek munkatáborba került. Anyját az 1944-ben született kis Jagodával, anyai nagybátyjával és annak feleségével együtt egy aranyóráért cserébe sikerült lemenkíteni a teherautóról, ami a lengyeleket a Pruszkówban működő Dulag átmeneti táborba – onnan pedig bizonyára a koncentrációs táborokba – vitte.

A háború vége után Varsóban gyülekezett a család. Mielőtt visszatértek volna a tengerhez, utolsó éjszaka Andrzej édesapja is hazaérkezett a koncentrációs táborból. A gdyniai családi ház elpusztult, ezért úgy döntöttek, Łebában telepednek le. Andrzej Wesołowski Łęborkban végezte el a középiskolát, majd Gdańskban járt egyetemre. Itt ismerte meg legjobb barátját, Ludkát. Tanulmányai befejeztével az Azoty Oświęcim vegyi üzemben állt munkába.

1961-ben a Balatonnál nyaralt barátával, ekkor ismerkedett meg a 16 éves Marikával. Öt év ismeretség után, 1966. augusztus 18-án házasodtak össze. 1971-ben költözött végleg Magyarországra és alig néhány hónap elteltével fel is vette a kapcsolatot a helyi lengyel közösséggel, aktív szerepet vállalva

a Bem József Lengyel Kulturalis Egyesület – akkoriban az egyetlen magyarországi lengyel szervezet – munkájában.

1972. augusztus 4-én született meg lányuk, Korinna, majd 1999. augusztus 9-én unokájuk, Jonathan. Ezek voltak élete legszebb percei.

Magyarországon előbb a Villamos-szigetelő és Műanyaggyárban kapott állást, majd a NIKEX kereskedelmi kirendeltségén, később pedig a Polimex-Cekopnál, ahol legjobb barátjával, Korinna keresztapjával, Jurek Kalinowskival együtt dolgozhatott. Ennél a cégnél maradt egészen nyugdíjazásáig – részt vett a Beremendi Cementművek, az összes magyarországi cukorgyár, a Törley Pezsgőgyár, a Budafoki Borkombinát és magyar csokoládéüzemek építésében.

Szívesen dolgozott a Bemben. Előbb vezetőségi tag lett, majd 1985-88 és 1994-97 között az egyesület elnöke. Később egészen 2019-ig részt vett a képviselő-testület munkájában. Három alkalommal szervezett a magyarországi lengyelek számára római zárandokutatót, melynek során II. János Pál pápa fogadta őket. A leghíresebb közülük a vasfüggöny mögötti országok 1988-as első zárandoklata. Erről hazatérve hívták be a lengyel nagykövetségre, ahol a kérdésre, hogy „egyáltalán mégis hogy képzelhette ezt”, azt felelte: „Elmenni Rómába anélkül, hogy a pápával találkozná az ember olyan, mintha ott se lett volna.” Legközelebb 1994-ben, majd a 2000-es Jubileumi Év alkalmából látogatott el a pápához. Az Belváros-Lipótváros V. kerületi Lengyel Kisebbségi Önkormányzat alapítója és vezetője volt. Hivatali ideje alatt számos emléktábla felavatása mellett ő kezdeményezte Szent Kinga V. kerületi szobrának felál-

lítását is. 1995-ben részt vett az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat megalapításában Magyarországon, melynek tanácsosa, illetve a pénzügyi bizottság vezetője volt.

Andrzej Wesołowski a magyarországi lengyelség, illetve a lengyel-magyar kapcsolatok érdekében végzett munkásságát Lengyelországban és második hazájában is nagyra értékelték. Számos emlékéremben és kitüntetésben részesült:

- A Poznańi Vajdaság fejlődéséért végzett munka elismerő kitüntetése, 1987;
- Poznań város elismerő kitüntetése, 1987;
- A Szocialista Kultúráért, 1988;
- Arany Érdemkereszt, 1988;
- „30 éves a Bem József Lengyel Kulturalis Egyesület” emléklap, 2008;
- Magyarországi Lengyelekért Díj, 2002;
- Lengyel Köztársaság Szolgálatáért Érdemrend Lovagkeresztje, 2004;
- „50 éves a Bem József Lengyel Kulturalis Egyesület” emléklap, 2008;
- A Nemzeti Emlékezet Helyének Országos aranyplakettje, 2010;
- Magyarországi Nemzetiségekért Díj, 2012;
- Hosszú Házasélet Érdemérem, 2016;
- A Lengyel Község Egyesület aranyplakettje, 2018.

Wesołowski Korinna

ANDRZEJ WESOŁOWSKI

*„Śpieszmy się kochać ludzi, tak szybko odchodzą
Zostaną po nich buty i telefon głuchy”*

Niech te słowa wiersza ks. Jana Twardowskiego posłużą za motto moich wspomnień o śp. Andrzeju Wesołowskim, który 13 lutego 2022 roku w wieku 85 lat odszedł od nas do wieczności, pozostawiając w głębokim żalu najbliższą rodzinę, przyjaciół i bardzo wielu znajomych, w tym z kręgów naszej węgierskiej Polonii określaną często polską rodziną na węgierskiej ziemi. Przez pół wieku był nie tylko jej aktywnym członkiem, ale i długoletnim działaczem Polskiego Stowarzyszenia Kulturalnego im. Józefa Bema na Węgrzech. Dwukrotnie w latach 1985-88 oraz 1994-97 pełnił w nim funkcję prezesa, a później prawie zawsze był członkiem Organu Przedstawicielskiego tej pierwszej powojennej polskiej organizacji. Od 1998 roku aż do ostatnich chwil swego życia działał w Samorządzie Polskim V dzielnicy - najpierw jako jego współzałożyciel i przewodniczący, później wiceprzewodniczący i wreszcie radny. Współpracował przy powołaniu Ogólnokrajowego Samorządu Polskiego, a podczas jego II kadencji był radnym oraz przewodniczącym komisji finansów. Był człowiekiem niezwykle ambitnym, pracowitym i pełnym pomysłów.

Podobnie jak większość Polonii skupionej wokół „Bema” przybył na Węgry w drugiej połowie ubiegłego

wieku na fali tzw. „emigracji serc”. Poznałam go właśnie w „Bemie”. To on w maju 1988 roku przygotował piękną uroczystość 30-lecia „Bema” oraz wystawę fotograficzną pt. „Uchodźstwo polskie na Węgrzech w latach 1939-45”, trzy pielgrzymki do Watykanu i Włoch na spotkanie w Castel Gandolfo z naszym rodakiem Ojcem Świętym Janem Pawłem II. Szczególnie ta pierwsza odbiła się szerokim echem wśród Polonii na świecie, gdyż jak to podało Radio Wolna Europa, była to pierwsza pielgrzymka Polonii z komunistycznego jeszcze kraju.

W czasie jego pierwszej kadencji i przy jego wsparciu zaczęła się także organizować Polonia w Székesfehérvár i w Tata, tworząc pierwsze działające do chwili obecnej oddziały Stowarzyszenia „Bema” w terenie. To również dzięki jego nieustraszonej pracy powstało wiele tablic pamiątkowych (np. na budynku przy ul. Fő w Budapeszcie, w którym w czasie wojny była siedziba Polskiego Komitetu Obywatelskiego i gdzie zginęli pierwsi Polacy po wkroczeniu wojsk Rzeszy 19 marca 1944 roku) lub przyczynił się do ich odnowienia (tablica Piłsudskiego przy placu Vilmosa Ápora w Budapeszcie). Kierowanemu przez niego Samorządowi Polskiemu V dzielnicy zawdzięczamy

m.in. pomnik św. Kingi i konserwację obelisku na grobie księcia Michała Woronieckiego. Trudno nawet zliczyć wszystkie zasługi naszego zmarłego kolegi i przyjaciela, mającego na swym koncie wiele różnych odznaczeń państwowych. Mam szczerą nadzieję, że takim prawdziwie „złotym krzyżem zasługi” za jego działalność na rzecz naszej polonijnej społeczności na ziemi węgierskiej będzie nasza wieczna pamięć o nim.

Andrzeju! Opuściłeś nas na tym ziemskim padole, ale głęboko w to wierzę, że spotkamy się jeszcze w tym lepszym świecie, po drugiej stronie. Odpoczywaj w pokoju, niech Ci ziemia lekką będzie!

Alicja Nagy

PS Dzięki wierze Andrzeja Wesołowskiego i po jego długich namowach zgodziłam się zastąpić go na stanowisku prezesa Polskiego Stowarzyszenia Kulturalnego im. J. Bema na Węgrzech, którą to funkcję pełniłam do 2004 r. Czy godnie? Będą to mogli ocenić potomni.

POLONIJNE MEDIA NA WĘGRZECH:

PROJEKT FINANSOWANY ZE ŚRODKÓW KANCELARII PREZESA RADY MINISTRÓW W RAMACH ZADANIA PUBLICZNEGO DOTYCZĄCEGO POMOCY POLONII I POLAKOM ZA GRANICĄ. PUBLIKACJA WYRAŻA JEDYNIĘ POGLĄDY AUTORA/ÓW I NIE MOŻE BYĆ UTOŻSAMIANA Z OFICJALNYM STANOWISKIEM KANCELARII PREZESA RADY MINISTRÓW

A PROJEKT A KÜLHONI LENGYELSÉG ÉS KÜLFÖLDÖN ÉLŐ LENGYELEK MEGSEGÍTÉSÉNEK KERETÉBEN, A MINISZTERELNÖKSÉG HIVATALÁNAK PÉNZÜGYI TÁMOGATÁSÁVAL VALÓSULT MEG
A PUBLIKÁCIÓ A SZERZŐ SAJÁT VÉLEMÉNYÉT TÜKRÖZI, AMELY NEM FELTÉTLENÜL EGYEZIK MEG A MINISZTERELNÖKSÉG HIVATALÁNAK HIVATALOS ÁLLÁSPONTJÁVAL

PROJEKT REALIZOWANY W KAŻDYM MIESIĄCU ZE ŚRODKÓW BUDŻETU CENTRALNEGO WĘGIER
AZ ÚJSÁG KIADÁSA MAGYARORSZÁG KÖZPONTI KÖLTSÉGVETÉSÉNEK HAVI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜL

STOWARZYSZENIE
„WSPÓLNOTA POLSKA”

MINISZTERELNÖKSÉG
EGYHÁZI ÉS NEMZETISÉGI KAPCSOLATOKÉRT
FELELŐS ÁLLAMTITKARSÁG

WAŻNE ADRESY FONTOS CÍMEK

OGÓLNOKRAJOWY SAMORZĄD POLSKI NA WĘGRZECH

Országos Lengyel Önkormányzat

1102 Budapest, Állomás u. 10.

tel.: +36 1 261-17-98

www.lengyelonkormanyzat.hu

olko@polonia.hu

Polski Ośrodek Kulturalno-Oświatowy

Lengyel Közművelődési Központ

1102 Budapest, Állomás u. 10.

tel.: +36 1 261-17-98

adalbert@dombudapest.com

OGÓLNOKRAJOWA SZKOŁA POLSKA NA WĘGRZECH

Lengyel Nyelvoktató Nemzetiségi Iskola

1102 Budapest, Állomás u. 10.

tel.: +36 1 261-27-48

szkolpol@polonia.hu

Polski Instytut Badawczy i Muzeum

Lengyel Kutatóintézet és Múzeum

1102 Budapest, Állomás u. 10.

tel.: +36 1 260-80-23

muzeum@polonia.hu

Stołeczny Samorząd Polski

Fővárosi Lengyel Önkormányzat

1054 Budapest, Akadémia u. 1-3.

tel.: +36 1 332-19-79

flko@t-online.hu

Polskie Stowarzyszenie Kulturalne im. J. Bema na Węgrzech

Magyarországi Bem József Lengyel Kulturális Egyesület

1051 Budapest, Nádor u. 34.

tel.: +36 1 311-02-16

www.bem.hu

bem@bem.hu

Stowarzyszenie Katolików Polskich na Węgrzech

pw. św. Wojciecha Dom Polski im. Jana Pawła II

Magyarországi Lengyel Katolikusok Szt. Adalbert Egyesülete

1103 Budapest, Óhegy u. 11.

tel.: +36 1 262-69-08

www.dombudapest.com adalbert@dombudapest.com

Stowarzyszenie Kulturalne Użyteczności Publicznej

Polonia Nova

Polonia Nova Közhasznú Kulturális Egyesület

1061 Budapest, Jókai tér 1/2.

www.polonianova.hu

biuro@polonianova.hu

Szkoła Polska przy Ambasadzie RP

A Lengyel Nagykövetség mellett működő Lengyel Iskola

1025 Budapest, Törökvész út 15.

tel.: +36 1 326-83-06

tel.: +36 70 701-38-47

polish_school@gazeta.pl

Polska Parafia Personalna na Węgrzech

Lengyel Perszonális Plébánia

1103 Budapest, Óhegy u. 11.

tel.: +36 1 431-84-13

www.parafiabudapest.republika.pl

plebaniapl@onet.eu

Ambasada Polska w Budapeszcie

Lengyel Köztársaság Budapesti Nagykövetsége

1068 Budapest, Városligeti fasor 16.

tel.: +36 1 413-82-00

www.gov.pl/web/wegry

budapest.amb.sekretariat@msz.gov.pl

Wydział Konsularny i Polonii Ambasady RP w Budapeszcie

Lengyel Köztársaság Nagykövetsége Konzuli és Külhoni Lengyelek Osztálya

1068 Budapest, Városligeti fasor 16.

tel.: + 36 1 413-82-08

www.gov.pl/web/wegry

budapest.amb.wk@msz.gov.pl

Instytut Polski w Budapeszcie

Lengyel Intézet

1065 Budapest, Nagymező u. 15.

tel.: +36 1 311-58-56

www.instytutpolski.pl/budapest

budapest@instytutpolski.org

Polonijna strona internetowa:

www.polonia.hu

Program radiowy w języku polskim:

Magazyn Polski – emisja w soboty, godz. 13.30

MR4 (fale średnie 873 kHz) i ze strony www.mediaklikk.hu

Redakcja Polska MTVA.

1037 Budapest, Kunigunda útja 64.

VII ŚWIATOWY KONKURS HISTORYCZNY

Patria Nostra

**KONKURS
ŚWIATOWY**

**4 KONKURSY
REGIONALNE**

ZADANIE KONKURSOWE:

45-60- sekundowy film lub animacja
na temat najważniejszych wydarzeń
z historii Polski.

www.konkurs-patrianostra.pl

ORGANIZATOR:

FUNDACJA

Patria Nostra

UCZESTNICY:

Młodzież szkolna 12 - 19 lat
z Polski i z Polonii Świata
300 drużyn z Polski
100 drużyn z Polonii Świata.

REKRUTACJA TRWA

Wykonanie prac do 31.05.2022 r.
Gale Finałowe jesienią 2022 r.

PATRONAT:

